

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Nadané dítě v předškolním věku

Vypracoval: Nikola Babidoričová

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20.3. 2019

.....

Nikola Babidoričová

Poděkování

Mé velké poděkování patří vedoucí bakalářské práce PaedDr. Aleně Váchové za její odborné rady, podporu a čas, který mně a celému zpracování práce věnovala. Dále bych chtěla poděkovat pedagogům a rodičům sledovaných dětí, kteří se na této práci podíleli prostřednictvím rozhovorů a poskytli mi mnoho užitečných a důležitých informací. Chtěla bych také poděkovat i své rodině, která mě celou dobu podporovala.

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou vzdělávání a výchovy nadaných dětí v předškolním období. Výzkum je zaměřen na prostředí mateřské školy a rodinné prostředí. Cílem je přispět k upřesnění obrazu předškolního dítěte s projevy nadání, najít pozitiva a rizika v jeho výchově a vzdělávání v prostředí mateřské školy a v rodinném prostředí. Obsahem teoretické části je vysvětlení definice pojmu nadání, teoretické přístupy k této problematice, charakteristika nadaného dítěte a jeho projevy nadání a problémy, které se mohou v jeho vývoji objevit, dále vzdělávání a metody k vyhledávání těchto jedinců, komunikace a spolupráce pedagoga s rodiči nadaného dítěte. Praktickou část tvoří případové studie nadaných dětí v předškolním věku. Jsou použity metody přímého pozorování nadaných dětí v prostředí mateřské školy, kde jsou při běžných činnostech zkoumány jejich individuální nadprůměrné schopnosti, ale i dovednosti, ve kterých tolik nevynikají. Dále jsou využívány metody polostrukturovaného rozhovoru s rodiči a pedagogy, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání nadaného dítěte.

Klíčová slova

Předškolní období, nadání, nadané dítě, výchova, vzdělávání

Abstract

This thesis deals with the topic of education and upbringing of gifted preschool – age children. The aim is to specify the image of the gifted pre-school child, find positive sides and risks during his/her education and upbringing in kindergarten and family environment. Theoretical part consists of explanation of the term gift, theoretical attitudes to this issue, characteristic of the gifted child and manifestation of the gift, problems that can release during his/her development. Another part describes the education, identification of those children, cooperation of the pedagogue with gifted child's parents. Practical part consists of case studies of the gifted preschool – age children. There are used methods of direct observation of the gifted children in kindergarten environment where is observed characteristic behaviour of the gifted child during daily activities, their exceptional abilities and skills they are not so good at. Then there are used methods of semi – structured interviews with the parents and pedagogues who participate in education and upbringing of the gifted child.

Key words

Preschool – age, gift, gifted child, upbringing, education

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická východiska	9
1.1 Nadání a nadaní	9
1.1.1 Vymezení pojmu nadání.....	9
1.1.2 Historie a vývoj zájmu o nadané dítě	11
1.2 Nadané dítě v předškolním věku a jeho osobnost.....	15
1.2.1 Charakteristika dítěte předškolního věku	15
1.2.2 Charakteristika nadaného dítěte předškolního věku	17
1.3 Nadané dítě a jeho socializace	22
1.3.1 Vyhledávání nadaných dětí	22
1.3.2 Vzdělávání nadaných dětí	23
2 Východiska praktické části	27
2.1 Výzkumné otázky a cíl práce	27
3 Metodika	28
3.1 Metoda a technika sběru dat	28
3.2 Charakteristika výzkumného souboru	28
4 Výsledky	30
4.1 Případová studie č.1 – Adam.....	30
4.1.1 Prostředí mateřské školy a rozhovor s paní učitelkou	30
4.1.2 Rozhovor s matkou.....	32
4.2 Případová studie č.2 - Jan.....	33
4.2.1 Prostředí mateřské školy a rozhovor s paní učitelkou	34
4.2.2 Rozhovor s matkou.....	36
4.3 Případová studie č.3 - Josef.....	37
4.3.1 Rozhovor s matkou.....	37
4.3.2 Rozhovor s paní učitelkou	40
4.4 Případová studie č.4 - Patrik	41
4.4.1 Rozhovor s matkou.....	41
4.5 Případová studie č. 5 - Mirek	45
4.5.1 Rozhovor s matkou.....	45

5	Diskuze.....	49
6	Závěr	55
7	Seznam použitých zdrojů	56
8	Seznam příloh.....	58

Úvod

V současné době se téma nadání a vzdělávání nadaných dětí považuje za velmi aktuální a důležité. Na tuto problematiku jsem se zaměřila i kvůli tomu, že v minulosti byli nadaní jedinci a jejich potenciál opomíjeni a upřednostňovány byly především děti s určitým postižením či handicapem. Dnes se pedagogika nadaných považuje za součást speciální pedagogiky. V této práci se zabývám především vzděláváním nadaného dítěte v předškolním věku a rozvojem jeho schopností, vztahy mezi ním a jeho okolím, vlivem vnějších i vnitřních faktorů na jeho nadání, odbornou pomocí zaměřenou na tuto problematiku, která by měla pomoci rozeznat včas nadání dítěte a podporovat ho v rozvoji.

V předškolním věku bychom si měli všimnout především mimořádného potenciálu dítěte v určité oblasti, který je začátkem a náznakem budoucích vysokých výkonů. Záleží na okolí dítěte, jak mu pomůže tento potenciál rozvíjet.

Mým cílem je zjistit pohled a postoj rodičů a učitelů dítěte k jeho nadání, a i k celkové problematice výchovy a vzdělávání nadaných. Dále také zjistit, jak nejlépe rozvíjet nadání a naplňovat potřeby dítěte, odhalit pozitiva a případná rizika v jeho vzdělávání v předškolním věku.

Bakalářská práce zahrnuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část má tři hlavní okruhy. V prvním okruhu se zabývám pojmem nadání, vývojem zájmu o nadané dítě a přístupy různých autorů ke studiu nadání. Ve druhém okruhu věnuji pozornost především osobnosti a charakteristice nadaného dítěte, projevům nadání v určitých oblastech a problémům, které se mohou u této populace vyskytnout. Poslední okruh je zaměřen na socializaci nadaného dítěte, vyhledávání nadaných dětí, jejich vzdělávání a na spolupráci rodičů, učitelů a poradenského pracoviště. Praktická část je realizována metodou polostrukturovaného rozhovoru a také přímého pozorování nadaných dětí při činnosti v prostředí mateřské školy. Téma bakalářské práce jsem si vybrala během mé praxe v mateřské škole ve druhém ročníku, kde jsem se poprvé setkala s nadaným dítětem. Práce s ním mě zaujala a jeho nadprůměrné schopnosti, které se u ostatních vrstevníků zatím neprojevují, u mě vzbudily zájem.

1 Teoretická východiska

1.1 Nadání a nadaní

České slovo nadání je odvozeno ze slov dáti, dání, dar, darování (Havigerová, 2015). Stejně tak v anglickém překladu slova nadání je slovo dar – gift (gifted child = nadané dítě).

1.1.1 Vymezení pojmu nadání

Pojem nadání má mnoho významů a je chápáno z různých pohledů. Podle manželů Fořtíkových (2007) může být definované jako kvalitativně individuální souhrn schopností nebo jako integrální charakteristika poznávacích možností a schopností učit se. Může být chápáno také jako intelektuální potenciál. Dále může jít o souhrn vloh anebo o projev vlastností vrozených dispozic.

Podle Hříbkové (2009) A.J. Tannenbaum zaměřuje svou definici na nadání dětí. Dle něho rozvinutý talent mají jen dospělí a u dětí nadání „ukazuje na jejich potenciál stát se uznávaným výkonným umělcem nebo příkladným tvůrcem myšlenek v oblastech činností, které pozvedají morální, sociální, intelektuální nebo estetický život lidstva.“ (Hříbková, 2009, s. 125)

V roce 1991 vznikla jedna zásadní definice nadání při zasedání Columbus Group: „Nadání je nerovnoměrný vývoj, ve kterém se kombinují zrychlené rozumové schopnosti a zvýšená intenzita k vytvoření vnitřních zkušeností a povědomí, které jsou kvalitou odlišné od normy. Tato nerovnoměrnost se zvyšuje spolu s vyšší intelektovou kapacitou. Tento fakt – tato jedinečnost – činí nadané obzvláště zranitelnými a vyžadují tak změny v rodičovské výchově, školním vzdělávání i poradenské činnosti, aby se mohli optimálně rozvíjet“ (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 14).

V českém jazyce má pojem nadání spoustu synonym. Nejznámější z nich jsou talent, schopnosti, vlohy a také genialita. V běžném hovorovém jazyce mohou být tyto další pojmy považovány za synonyma a mohou být tak i užívány. Avšak mnoho autorů k nim přiřazuje odlišné a samostatné definice. Havigerová (2015) uvádí několik těchto

definic. Například nadání se může pojmut jako širší, všeobecný předpoklad pro činnost a výkon, talent naopak znamená specifické a úzce vymezené předpoklady pro činnost. Podle Portešové (2009) nadání může být někdy spojováno pouze s intelektuálními oblastmi (například matematické nadání, nadání pro vědu) a talent s oblastmi umění a sportu. Havigerová (2015) zmiňuje také názor Gagného, který talent chápe jako soustavně rozvíjené schopnosti projevující se v určité specifické oblasti lidské činnosti, zatímco nadání představuje přirozené, nesystematicky rozvíjené schopnosti. V pedagogické odborné literatuře jsou občas tyto pojmy označeny za úroveň rozvinutých schopností. Jako první úroveň je nadání, druhá je talent a třetí genialita (Havigerová, 2015).

Podle Psychologického slovníku je nadání „*soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 338) a talent definuje jako soubor vrozených schopností, které umožňují jedinci docílit nadprůměrných výkonů.

Podle názoru Hříbkové (2009) je při definování a užívání základních termínů v této oblasti určitý nesoulad, který spočívá v různorodosti chápání potenciálu, jeho vztahu k výkonu a v používání odlišných kritérií při posuzování nadání.

Pedagogický slovník (1998) zaznamenává termín nadání, který „*je dosud málo prozkoumaný, a proto obtížně definovaný jev. Znamená schopnosti člověka pro takové výkony určitých činností intelektuálního nebo fyzického charakteru, které se mohou jevit jako výjimečné ve srovnání s běžnou populací*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 139).

Hříbková (2009) uvádí, že praxe ve vzdělávání nadaných dětí již požadovala konkrétnější vymezení charakteristiky nositele fenoménu nadání. Proto začala vznikat reforma v této oblasti a jednodimenzionální pojetí nadání (pozornost byla věnována pouze rozumovým schopnostem) bylo nahrazeno multidimenzionálním pojetím, ve kterém se uvažuje o širším souboru charakteristik nadání jedince. Podnět, který byl důvodem k rozpracování multidimenzionálního pojetí nadání, byl dán humanistickou psychologií, jejímž hlavním pojmem byla seberealizace. Přesvědčení tohoto pojetí je, že rozvinuté schopnosti jsou pouze jednou z dispozic k podávání určitého výkonu.

Průběh činnosti a její výsledek ovlivňují kromě schopností další nekognitivní znaky osobnosti a osobnostní vlastnosti (Hříbková, 2009).

1.1.2 Historie a vývoj zájmu o nadané dítě

Mimořádné výkony v činnostech byly z počátku pokládány za „dar boží“. K výrazné pozornosti o nadané děti došlo na přelomu 19. a 20. století, do té doby se společnost soustředila především na dospělé jedince (Hříbková, 2009).

Hříbková (2009) poznamenává, že vznik zájmu o problematiku nadání a podpory této populace se dá podle J.C. Gowana považovat za jednu z reakcí na tehdy převažující behaviorismus v psychologii. Autorka se zmiňuje o jím vymezených trendech vývoje zájmu o nadání ve 20. století. Jeden z prvních trendů uvažuje o změně představy o nadaném dítěti, a to od konceptu dítěte s mimořádným intelektem ke konceptu dítěte s velkým potenciálem, který zahrnuje také výkony spojené s kreativitou. Další trend se zabývá konkrétněji problematikou kreativity a uchopením její charakteristiky. Kreativita byla nejprve chápána jako nevyzpytatelná proměnná, postupem času byla charakterizována v psychologickém pojetí, které za kreativitu považuje tvořivé myšlení a další kreativní osobnostní vlastnosti. Samotným vývojem nadání a různými otázkami ohledně této problematiky se zabíral třetí trend. Vývoj nadání byl nejdříve pojat jako nepřetržitý souvislý proces, v pozdější době se především zdůrazňovala proměnlivost a nesouvislý koncept vývoje. Poslední trend se týká výzkumu nadání.

Hříbková (2009) uvádí také několik historických linií názorů na příčiny vzniku nadání. Jedná se o linii patologickou, biologickou, psychoanalytickou a enviromentální. Biologická a patologická linie se především zabývá etiologií nadání ve smyslu dědičných vloh a jeho vývojem, u kterého se řeší, zdali bude nadání v průběhu života jedince trvalé nebo naopak proměnlivé. Psychoanalytická linie upřednostňuje myšlenku, že mimořádná kreativita a nadprůměrné výkony jsou ovlivněny motivačními faktory. O úvahách, že nadání dítěte a jeho mimořádné výkony jsou dány hlavně vnějšími jevy a sociokulturním prostředím, se zmiňuje linie environmentální (Hříbková, 2009).

Za zakladatele hnutí „na podporu nadaných dětí“ je považován L.M. Terman, avšak většina autorů uznává za zakladatelku také L.S. Hollingworthovou. L.M. Terman se věnoval hlavně významu a definici nadání, zatímco L.S. Hollingworthová se zabývala tím, jak nejlépe vzdělávat nadané děti. Oproti L.M. Termanovi, který nevěřil v působení vnějších podnětů ovlivňující nadání jedince, L.S. Hollingworthová považovala za nutnost při vyhledávání nadaných aplikovat více kritérií a nespoléhat se pouze na individuální inteligenční testy. Uskutečnila i experimentální program pro děti s určitým nadáním nebo naopak handicapem, dále zrealizovala kurzy pro učitele, kteří vzdělávají tyto děti (Hříbková, 2009).

Za přínosné metody pro výchovu a vzdělávání této populace dětí se dají považovat také metody pedagogiky Marie Montessori, jejíž cíle se podle některých autorů (např. F.J. Mönks a E.J. Mason) neliší od cílů edukace nadaných dětí. Je to například láska k učení nebo získání nezávislosti či vnitřní vyrovnanosti (Hříbková, 2009). Za další společné myšlenky pedagogiky nadaných a pedagogiky Montessori se dají pokládat například významnost úlohy pedagogů a rodičů nadaného dítěte při jeho výchově a vzdělávání, upřednostňování tzv. kooperativního učení a spolupráce ve skupinách, nezbytnost přizpůsobeného výukového prostředí pro dítě.

V Čechách řadíme mezi důležité pedagogy, kteří se zabývali tímto tématem a přispěli mu určitou teorií a výzkumy (například podpora odlišného přístupu k této populaci, vyhledávání a výběr nadaných žáků), například Františka Čádu nebo Václava Příhodu (Hříbková, 2009).

O nadaných dětech se v průběhu vývoje zájmu o tuto populaci vytvořilo spousta předsudků a názorů, které způsobily různorodost vnímání pojetí nadání, a proto děti s postižením nebo handicapem byly upřednostňovány a byla jim více poskytována vzdělávací podpora i péče. Dnes se společnost více zajímá o jejich problematiku a chce těmto dětem poskytnout více možností pro jejich vzdělávání a rozvoj schopností. S tímto cílem vznikají také různé organizace. V Evropě vznikla v roce 1988 společnost ECHA (European Council for High Ability), jejímž hlavním cílem je podporovat pedagogy a další odborníky ve vzdělávání v oblasti nadání. V České republice se na tomto procesu vzdělávání nadaných podílí společnost Mensa a Společnost pro talent a nadání.

Své služby této populaci také poskytuje Centrum nadání, které se zároveň věnuje této tématice (Hříbková, 2009).

Vzdělávání nadaných dětí a žáků je zakotveno i legislativně. V České republice se řídí podle vyhlášky č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění aktualizované vyhlášky č. 27/2016 Sb., kde je nadaným žákům a jejich vzdělávání věnována čtvrtá část vyhlášky § 27 - § 31. Tato vyhláška podle Stehlíkové (2018) pojímá nadání jako označení pro vynikání v určité oblasti prostřednictvím konkrétní nadprůměrně rozvinuté schopnosti nebo jako označení pro kreativitu, která je u nadaného dítěte vysoce rozvinutá. Vyhláška MŠMT nespojuje mimořádné nadání s termínem inteligence a IQ (Stehlíková, 2018).

1.1.2.1 Přístupy k problematice nadání

Hříbková (2009) se věnuje jednotlivým přístupům k problematice nadání.

Prvním výzkumnou etapou, kterou se zabývá, je přístup kognitivní, ve kterém jsou zahrnuty modely nadání orientující se na kognitivní schopnosti dítěte a na poměrně novější teorie inteligence. Tento přístup také zkoumá, jakým způsobem jsou zpracovávány informace a řešeny různé problémy a situace. Některá starší pojetí nadání se opírají o koncept nadání představující vysoký stupeň rozvoje intelektuálních schopností. Výsledek inteligenčního kvocientu byl jediným významným kritériem pro rozhodnutí, zda je dítěte nadané. V první polovině 20. století bylo zkoumání problematiky nadání ovlivněno prvotními inteligenčními testy. Dále vznikala diskuze ohledně původu vrozených či získaných kognitivních schopností. Změny v uvažování o nadání nastaly ve druhé polovině 20. století. V této době se rozvíjela kognitivní psychologie, která více experimentovala při výzkumech kognitivních procesů.

L. M. Terman je významným představitelem kognitivního přístupu. Nesouhlasí s myšlenkou, že se na rozvoji schopností podílí vnější podněty z prostředí jedince. Upřednostňoval názor, že tyto intelektové dispozice ovlivňuje především dědičnost. R.J. Sternberg, který se zabýval kognitivní psychologií a intelektovými schopnostmi,

naopak odmítá představu o vrozenosti nadání a vyzdvihuje potřebu rozvoje silných a kompenzování slabých stránek osobnosti dítěte v průběhu jeho vývoje. Kromě inteligenčních testů L. M. Terman využíval ve svém výzkumu pro získání informací o nadaných dětech didaktické testy nebo testy všeobecných znalostí. Nejznámější Stanford-Binetův inteligenční test (4. revize), který se používá především u starších jedinců na vyšších vzdělávacích stupních, je doporučen k identifikování nadaných dětí. Tento test zkoumá vývoj nadání v oblastech abstraktně-vizuálního, verbálního, kvantitativního myšlení a krátkodobé paměti.

Dalším přístupem je přístup osobnostně-vývojový, který vznikl v polovině 20. století. Podnětem vzniku tohoto přístupu byla kritika na pojetí nadání jako „*vysokého stupně rozvoje inteligence, jako vrozeného, neměnného a nedělitelného potenciálu*“ (Hříbková, 2009, s. 75). Dalším důvodem byl vzrůstající zájem o osobnost nadaného jedince a také vznikající výzkumy ohledně tvořivé produktivity a divergentního myšlení, z jejichž výsledků vyplývá, že schopnosti nejsou jediné, které mají vliv na vynikající výsledky výkonů jedince, ale že na ně působí i kognitivní a nekognitivní faktory osobnosti nadaného. Nástup humanistické psychologie také ovlivnil vznik tohoto přístupu a vnímání nadání jako multidimenzionální jev. Dále se také v tomto období začal zkoumat vývoj nadání u dětí již od předškolního věku.

Pro osobnostně-vývojový přístup je typické zabývání se osobnostními charakteristikami nadaných jedinců v dětství i v dospělosti. Hříbková (2009) ve své knize uvádí výzkum autorů (Roedell, Robinson a Jackson) z roku 1980, kteří se zabývali nadanými dětmi v předškolním a mladším školním věku. Tito autoři zjistili, že počet charakteristik nadání je velmi hojný a mezi nimi bývají velmi výrazné individuální rozdíly, například nejčastěji v kognitivních procesech, fyzickém vývoji či v některé speciální oblasti. Dle svých poznatků z výzkumů shledali, že pro nadané děti je typickým znakem variabilita a různorodost v osobitých vlastnostech.

Poslední přístup se zabývá kulturními a sociálními činiteli, které nadání ovlivňují. Hříbková (2009) zde často zmiňuje názory Howarda Gardnera známého především svou teorií rozmanitých inteligencí, která přispěla k otázkám nadání tohoto přístupu. Sociálně-kulturní přístup zkoumá vývoj nadaného, jehož schopnosti mu umožňují

dosahovat nadprůměrných výsledků ve svém sociálně-kulturním prostředí, které je dáno společností. Toto prostředí ovlivňuje a působí na interakci rodiny nadaného jedince, kterou daný přístup vnímá jako instituci.

Hříbková (2009) uvádí také názor Michaela Colea, který se věnoval kulturní psychologii a domnívá se, že rozvoj sociálně-kulturního přístupu byl ovlivněn jejím vznikem. Tento přístup zdůrazňuje vliv kultury na vývoj psychiky jedince. Příznivci sociálně-kulturního přístupu (například D.H. Feldman, H. Gardner) se domnívají, že by jedinec činnostmi podporovanými danou kulturou měl získat prožitou zkušenost, která je důležitá pro úspěšný rozvoj jeho schopností a budoucích výkonů v určité oblasti.

D.H. Feldman podle Hříbkové (2009) naznačuje, že je potřeba dle sociálně-kulturního přístupu zjistit, jakou roli mají vyučovací metody a výchovné styly pedagogů při rozvoji nadání dítěte, dále je nutné zkoumat vztah mezi sociálně-kulturním prostředím a nadáním jedince. Za důležité považuje také zjištění vlivu kultury a historie dané společnosti na rozvoj nadání.

Sociálně-kulturní přístup se zaměřuje nejen na osobnost nadaného jedince, ale také na instituce, které mohou být specializované na dané oblasti. Vývoj nadaného dítěte ovlivňuje a formuje jeho rodina, školní instituce, vrstevníci a společnost (Hříbková, 2009).

1.2 Nadané dítě v předškolním věku a jeho osobnost

Stejně jako pojem nadání vnímá každý charakteristiku nadaného dítěte odlišně. Zásadní a typická vlastnost nadaného dítěte je výjimečnost v určité specifické oblasti.

1.2.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Předškolní období, které je zpravidla charakteristické docházením dítěte do mateřské školy, se týká věku od 3 do 6-7 let. Podle Vágnerové (2012) toto období není ukončené jen věkovou hranicí, ale také zahájením povinné školní docházky na základní škole. Pro dítě v předškolním věku je charakteristickým znakem iniciativně zkoušet nové věci a tím si osvědčit své hodnoty. Od svého nejbližšího okolí se učí novým

poznatkům a porozumět daným pravidlům. Michalová (2012) uvádí, že se v tomto období myšlení dítěte dostává na úroveň intuitivního neboli názorného myšlení. Může to například znamenat, že dítě chápe skutečnost prostřednictvím svých zkušeností a představ nebo také připisuje k neživým předmětům, zvířatům a rostlinám lidské vlastnosti. Fantazie a emoce dětí ovlivňují jejich uvažování, což se projevuje i na jejich vyprávění, ve kterém si děti mohou určité úseky poupravit nebo dokonce i vymyslet. V tomto věku se však tyto projevy nepokládají za lhaní, děti pouze zkouší a poznávají hranice a také se učí pracovat se skutečností (Michalová, 2012). Vágnerová (2012) ve své knize vysvětluje, že velký vliv na uvažování jedince má egocentrismus, který se zobrazuje v odmítání odlišných názorů a prosazování toho svého, dítě nedokáže ještě zhodnotit určité okolnosti z více úhlů pohledu. Podle Michalové si dítě určitou látku zapamatuje nezáměrně a především si pamatuje to, co ho zaujme. V tomto období se u dětí začínají objevovat specifické individuální odlišnosti ve volní i charakterové složce osobnosti, například se může projevit odolnost a vytrvalost při provádění a plnění jednoduchých cílů (Michalová, 2012).

Vágnerová (2012) zdůrazňuje, že v předškolním období je pro děti podstatný rozvoj komunikačních dovedností, které dítě získává na základě již rozvinutých kognitivních procesů. Charakteristická pro tento věk je také potřeba chápat příčinu důsledku situace nebo znát různé souvislosti, proto velmi často blízké okolí dítěte slýchá otázky typu „Proč?“ nebo „Jak?“. V tomto období dochází také ke změně v oblasti egocentrické řeči, která souvisí s vývojem myšlení. Egocentrická řeč, kterou si dítě pro sebe dříve nahlas artikulovalo, se přetváří ve vnitřní řeč (Vágnerová, 2012).

Emoce dítěte předškolního věku jsou stabilnější než u dítěte batolecího věku. Vágnerová (2012) se také zmiňuje o vyšší zralosti centrální nervové soustavy, která je důležitá pro správný emoční vývoj. Pomocí rozvoje emoční inteligence jsou děti schopny pochopit své prožívání a prožívání druhých nebo se učit regulovat a ovládat projevy chování ovlivněné svými emocemi (Vágnerová, 2012).

Rozvoj je důležitý i v sociální oblasti a toto období je nezbytné pojímat jako základní etapu, ve které se dítě připravuje na život ve společnosti (Vágnerová, 2012). Předškolní dítě si může podle Michalové (2012) vytvořit prostřednictvím své fantazie

imaginárního kamaráda, se kterým si hraje, povídá a nazývá ho jménem. V tomto věku tato situace může znamenat, že dítě nemá dostatek dětské společnosti. Tímto způsobem si však mohou ověřit a procvičit sociální role (Michalová, 2012).

Význačný je pro tuto etapu také rozvoj sebepojetí dítěte. Dítě svou sebekoncepci rozvíjí ve společnosti, kde se učí osamostatnit a prosadit se. V předškolním věku je jedinec stále ještě odkázaný na hodnocení druhých, jelikož jeho osobnost je nezralá v citové a rozumové oblasti. Tímto přebírá pohled druhých na sebe samotného. Vágnerová (2012) ve své knize popisuje, že čtyřleté děti již dokážou přemýšlet o sobě jako o samostatných bytostech, které se postupem času vyvíjí, ale i přes tyto změny ví, že jsou to stále ony (Vágnerová, 2012). Na konci předškolního věku si dítě začíná uvědomovat rozdíl mezi jeho správným a nesprávným chováním a mívá pocity viny za své nevhodné jednání i v případě, kdy není nikým pozorováno (Michalová, 2012).

1.2.2 Charakteristika nadaného dítěte předškolního věku

Podle manželů Fořtíkových (2007) většina odborníků z psychologické nebo pedagogické oblasti nadané dítě charakterizuje jako dítě, u kterého dochází k předčasnému akcelerovanému vývoji v konkrétní oblasti. Dále je pro tohoto nadaného jedince typický výrazný zájem pro danou oblast a vlastní způsob osvojování si nových znalostí a dovedností.

V publikaci Specifika edukace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách (Pacholík a kol., 2015) je zmiňován W.L. Heward, který nadané dítě pojímá jako dítě, jehož schopnosti jsou nadprůměrné a mnohem rozvinutější než u dětí stejné věkové kategorie. Stoppardová (1992) uvádí, že každé dítě v určité jeho životní vývojové etapě v něčem vyniká více než ostatní vrstevníci. K tomu však poznamenává, že talentované dítě se projeví neobvyklostí svých schopností, které se prokážou v nadprůměrných výkonech.

Stehlíková (2018) se ve své knize vyjadřuje k pojetí nadaného dítěte v České republice. Podle této autorky se u nás za nadané dítě všeobecně považuje dítě s vysokým IQ nad 130. Stehlíková však namítá, že nadprůměrně vysoké IQ nemusí

znamenat mimořádné nadání. Ve své knize se zabývá především mimořádným potenciálem, který je pro nadané dítě charakteristický. Nadané děti podle Stehlíkové jsou „*děti se specifickým kognitivním a emočním profilem. Přemýšlejí jinak, rychleji, intuitivně, divergentně a komplexně*“ (Stehlíková, 2018, s. 19).

Hříbková (2009) se zmiňuje o poznatcích M.B. Karnese a A.M. Shwedela, kteří se věnovali charakteristice nadaného dítěte. Zabývali se rozdílem mezi nadáním, které se zatím navenek neprojevuje a výkony jedince jsou spíše předpokladem v budoucnosti. Toto nadání se nazývá latentní. Nadání, které se v dané oblasti aktuálně projevuje a jedinec již podává mimořádné výkony, se nazývá manifestované a týká se především dětí staršího školního věku. V předškolním období se více projevuje latentní nadání, což znamená, že byl u dítěte zpozorován mimořádný potenciál, který mu pravděpodobně umožní dosahovat nadprůměrných výkonů později. Tyto děti lze nazvat potenciálně nadanými nebo všeobecně nadanými (Hříbková, 2003). Hříbková (2009) také zdůrazňuje, že prostředí, ve kterém dítě žije, ovlivňuje jeho rozvoj nadání a také to, jestli se z latentního nadání postupem času stane nadání manifestované.

Podle autorů knihy *Specifika edukace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách* (Pacholík a kol., 2015) bychom neměli označovat dítě za „nadané“, ale za dítě „s projevy nadaného chování“, čímž poukazují na to, že mimořádné schopnosti se budou v budoucnu více rozvíjet a výrazně se prokážou v činnostech dítěte. Podobný názor pro označení nadaného dítěte má Hříbková (2003). Z důvodu předpovědi mimořádných výkonů, která může být nejistá, by se mělo používat pojmenování „nadané chování dítěte předškolního věku“ místo pojmenování „nadané dítě“. Neustálým užíváním tohoto označení dítěte v pozitivním smyslu by mohla nastat obtížnější situace, kdy může postoj k tomuto pojmenování ovlivnit vývoj sebepojetí dítěte a také rodinné vztahy, například mezi sourozenci.

V knize *Psychologie pro učitelky mateřské školy* Hříbková (2003) definuje potenciál dítěte jako „*soubor předpokladů jedince, které se promítají do jeho projevů a interakce v řadě oblastí*“ (Hříbková, 2003, s. 149).

1.2.2.1 Projevy nadaných dětí

Hříbková (2003) poukazuje na výsledky výzkumu, které jednoznačně ukazují, že v předškolním věku se již objevují i projevy nadání v oblasti mentální, což prokazuje, že v budoucnu bude dítě konat mimořádné výkony prostřednictvím svých intelektových schopností. Tato autorka podotýká, že porovnávání projevů dětí nadaných a projevů jejich vrstevníků lze pouze u těch, které mají podobnou kulturu a socioekonomické zázemí v rodinném prostředí. Také zmiňuje několik oblastí, u kterých je potřeba provádět pozorování těchto projevů chování nadaného dítěte (Hříbková, 2003):

V oblasti jemné a hrubé motoriky nadané dítě již před třetím rokem začíná mít výrazný zájem o kreslení a další tvoření tužkou. Kolem pátého a šestého roku dokáže obrázky kopírovat, a dokonce zkouší i napodobovat písmo. V této oblasti se však mohou objevit i problémy, jak je uvedeno v další části (1.2.2.2 Problémy a obtíže ve vývoji nadaných dětí).

Co se týká kreativní oblasti, pro dítě předškolního věku je charakteristická pestrá představivost a fantazie. Nadané dítě je schopno kreativně vymýšlet různé nápady, které poté dokáže využít například při skupinových hrách, výtvarné práci apod. Dalším projevem v této oblasti může být, že dítě neustále rozebírá a obměňuje dané téma. Dále je zajímavé, že svou kreativitu dává najevo i ve svém humoru, může ho mít odlišný než jeho ostatní vrstevníci.

Další oblast, která se může v předškolním věku projevit, je intelektová oblast. Některé nadané děti ve starším předškolním věku dokážou počítat a souvisle číst. Zdeněk Matějček se podle Hříbkové (2003) ve svém výzkumu zabýval zájmem těchto dětí o písmena, který se může projevit již ve druhém roce. Nadané děti se mohou zajímat o matematické úlohy a jsou schopny chápat i kauzální vztahy. Dokážou si zapamatovat důležité události a mohou se zajímat o morální problémy, různé sociální situace a jejich řešení.

V oblasti řeči může mít nadané dítě v tomto období širokou a pestrou slovní zásobu a mluvit již plynule ve větách. Může to být dáno vlivem okolí, dítě nejčastěji

komunikuje s dospělými nebo se staršími dětmi, se zájmem naslouchá příběhům a vyprávění ostatních, dokáže tento příběh převyprávět vlastními slovy. Zabývá se významem daného slova a zkouší nová slova užívat ve svých větách. Ve svých řečových projevech může dítě již v tomto věku využívat metafory a analogické myšlení (Hříbková, 2003).

V oblasti sociální se nadané dítě dokáže vcítit do pocitů jeho vrstevníků. Jeho reakce mohou být přecitlivělé na kritiku, pochvalu nebo další sociální podněty. Je samostatné, může mít organizační schopnosti a bývá „vůdcem“ skupiny. Sebejisté vystupování před ostatními nemusí být pro něho těžké. Mohou však vznikat problémy při komunikaci s autoritou, nadané dítě může poukazovat na nepravdivost a nepřiměřenost odpovědí autority a zpochybňovat její názory.

Nadané dítě v předškolním věku může vynikat i ve specifické oblasti. V tomto období děti zkouší různé činnosti a aktivity, které jim dospělí nabízí. Postupem času se nadané děti oproti svým vrstevníkům vydrží věnovat určité aktivitě dlouhodoběji. Tyto děti mohou mít zálibu v poslouchání hudby, zkouší hrát na hudební nástroje a dokážou vytleskat daný rytmus. Mohou být pohybově nadané a pomocí dobré koordinace pohybu zvládají jízdu na bruslích, kole apod. Ve výtvarné oblasti se nebojí zapojit představivost a zkoušet nové materiály a způsoby tvorby (Hříbková, 2003).

Podle Hříbkové (2003) v předškolním věku však nemusí být každý z těchto projevů chování nadaného dítěte zaznamenán, avšak pedagogové a rodiče nadaného dítěte by měli brát na vědomí tento bohatý a početný souhrn rysů nadaného dítěte.

Manželé Fořtíkovi (2007) uvádějí ve své knize autorku J. Laznibatovou, která charakterizuje nadané děti podle tří oblastí. První z nich jsou všeobecné znaky, kde se u těchto dětí pozoruje vytrvalost, živelnost, početný výčet zájmů, časná počáteční četba, rozvinutý a pestrý slovník, chápání a využívání cizích pojmů, minimální únava, zaujetí pro filosofickou tematiku (témata o smrti, náboženství) a vyvolávání diskuze o nich. Další oblastí jsou tvořivé znaky, pro tyto děti je typická rozmanitá představivost, originální nápady pro vyřešení určité situace, schopnost estetického cítění. Poslední oblastí jsou znaky učební. U dětí lze zpozorovat časný zájem o učení a akcelerovaný vývoj jeho

tempa, soustředěná pozornost, tvořivé myšlení, sklon k perfekcionismu a kritickému i sebekritickému myšlení.

Stehlíková (2018) popisuje, že již ve svých prvních měsících života je nadané dítě časně vnímavé a pozoruje zvědavě okolní svět. V předškolním věku může být také charakteristické svou samostatností a touhou dokázat vše samo, dokonce může mít i tendenci chtít o sobě co nejvíce rozhodovat nebo mít nad vším kontrolu a jistotu. Může být obdařené schopností intuice a instinktivním chápáním, které využívá ke správnému řešení situace. Nadané dítě dokáže využívat abstraktní obecné pojmenování a vyjadřovat se o podstatě věci a jejich souvislostech. Zabývají se filozofickými tématy, smyslem a důvodem vzniku dané myšlenky.

1.2.2.2 *Problémy a obtíže ve vývoji nadaných dětí*

Pacholík a kol. (2015) uvedli, že již v předškolním období se nadané děti mohou v mateřské škole výrazně lišit svým chováním od dětí stejného věku. Tyto odlišné projevy může však často jeho okolí považovat za obtížné. Podle autorů i plno odborníků řadí nadané jedince k problematickým případům. Mohou existovat vnější příčiny těchto problémů přicházející od sociálního okolí jedince a jejich působení na něj a příčiny vnitřní, kde se jedná především o osobnostní rysy a vlastnosti jedince. Tyto příčiny se nedají v každodenních situacích vyzorovat a rozlišit. J.T. Webb se podle autorů pokusil znázornit hlavní důvody vzniku obtíží u nadaných dětí (Pacholík a kol., 2015). Jeden z nejznámějších je nerovnoměrný vývoj, což znamená, že se u nadaného dítěte může projevit dyssynchronie v jednotlivých oblastech dítěte. Podle Stehlíkové (2018) nejde však o chorobné závažné projevy, ale o individuální vývin jedince, jehož nastavení potřebuje optimální přístup a flexibilní metodické postupy při jeho vzdělávání. Tento nesynchronizovaný vývoj se může často projevit například mezi nadprůměrně rozvinutými poznávacími procesy a motorickou oblastí, ve které je dítě v porovnání s kognitivní oblastí zaostalejší než jeho vrstevníci (Pacholík a kol., 2015). Dalším nejčastějším důvodem vzniku problému je myšlení versus motorika, kdy dítě je schopno srozumitelně a plynule číst, avšak obtíže se mohou vyskytnout v jemné motorice nebo v grafomotorice. Myšlení versus verbální projev se může u nadaných předškolních dětí projevit například neschopností vyjádřit své vlastní originální myšlenky slovy,

ačkoli, jak uvádí Hříbková (2003), jsou mnohem vyvinutější a pokročilejší než u jejich vrstevníků. Posledním známým důvodem, který autoři (Pacholík a kol., 2015) uvedli, se nazývá myšlení versus emocionálně-sociální úroveň. Dítě má schopnost rozumět závažnějším situacím, avšak na druhou stranu si nedokáže v těchto situacích poradit a obstát v nich.

Co se týká rodinného prostředí, podle Hříbkové (2003) mohou rodiče v tomto období u dětí zpozorovat problémy se spánkem. Dítě bývá velmi aktivní a živé, a dokonce se u nich může stát, že spánek nepovažuje za důležitý.

1.3 Nadané dítě a jeho socializace

„Chcete-li nadané děti skutečně podpořit, vytvořte pro ně prostředí, které plně respektuje odlišnost a kde nebude panovat chuť ublížit, nýbrž upřímnost a pravá humanita“ (Stehlíková, 2018, s. 155).

1.3.1 Vyhledávání nadaných dětí

Hříbková (2003) uvádí, že pro vyhledávání nadaných dětí jsou důležité dva termíny, které se nazývají identifikace a výběr nadaných.

Portešová (2009) poznamenává, že identifikace nadaných žáků je *„proces vyhledávání těch žáků, kteří vyhovují požadavkům na zařazení do speciální vzdělávací nebo jiné nabídky, jež je pro tyto žáky speciálně vytvořena“* (Portešová, 2009, s. 473). Podle Hříbkové (2009) si při identifikaci všímáme především dětí s latentním nadáním a jejím záměrem je objevit jejich skrytý potenciál.

Hříbková (2003) znázornila etapy, které proces identifikace obsahuje. Nejdříve je etapa nominační, ve které nejbližší okolí jedince poukazuje na jeho nadání a usuzuje, že by mělo být začleněné ve speciální edukační nabídce pro nadané. Další etapou je tzv. screening, který se provádí při větším množství dětí a pracuje se s informacemi o nadaném dítěti, které jsou poskytovány formou zodpovězených dotazníků od jeho blízkého okolí. V poslední etapě se používají individuální metody. Hříbková (2009)

poznává, že v této etapě se využívá individuální přístup při menším počtu dětí, kdy se uplatňuje například metoda rozhovoru s dítětem.

Při výběru nadaných se již posuzují a porovnávají výkony nadaných dětí v určité oblasti. Děti, které permanentně podávají ve výkonech nadprůměrné výsledky, jsou začleněny do speciální edukační nabídky (Hříbková, 2009). Tento proces se uskutečňuje u dětí staršího školního věku (Hříbková, 2003).

Pro identifikaci nadaných dětí předškolního věku podle manželů Fořtíkových (2007) se příliš nedoporučují inteligenční testy z důvodu proměnlivých činitelů, které mají vliv na zatím neprojeví se schopnosti. Mohou se využívat metody objektivní, které zahrnují kromě testů inteligence i standardizované testy výkonu, didaktické testy nebo testy kreativity. U metod subjektivních se především jedná o posuzování schopností dítěte od lidí z jeho nejbližšího okolí nebo z prostředí mateřské školy (Fořtík, Fořtíková, 2007).

1.3.2 Vzdělávání nadaných dětí

Podle názoru Hříbkové (2003) školský systém v České republice podporuje svými vzdělávacími podmínkami, variabilitou metodických postupů, flexibilitou prostředí a učitelů v mateřských školách přijatelnost podmínek pro rozvíjení nadání předškolních dětí. V každé mateřské škole jsou rozmanité edukační nabídky na všeobecné úrovni, na jejichž základech je schopno modifikace a přizpůsobení programů podle speciálních vzdělávacích potřeb dětí. Při těchto možnostech lze integrovat nadané děti předškolního věku mezi ostatní vrstevníky a podporovat rozvoj jejich specifických schopností v jednotlivých oblastech. Nadané děti jsou již součástí rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a jsou začleněny mezi děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Z důvodu naplnění vzdělávacích potřeb nadaných dětí tento rámcový program vytvoří podmínky a výhrady ke vzdělávání této populace, stanovené cíle a obsah vzdělávání v prostředí mateřské školy (Hříbková, 2003). V souvislosti s reformou školského systému, jehož základní myšlenkou je individualizace, se společnost začala nadaným dětem výrazněji věnovat. Podle Vyhlášky č. 27/2016 Sb. § 28 odst. 1 „se vzdělávání mimořádně nadaného žáka může uskutečňovat podle

individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů psychologického a speciálně pedagogického vyšetření a vyjádření...zákonného zástupce žáka.“

Stehlíková (2018) uvádí, že při výchově a vzdělávání nadaného dítěte by měli pedagogové a vychovatelé brát na vědomí, že má individuální zrychlené tempo učení, ale na druhou stranu potřebuje neomezený čas a prostor na vyřešení daných úloh, může odmítat stereotypní vyučování, při činnostech má potřebu experimentovat a objevovat nové souvislosti.

Z důvodu integrace nadaných dětí do běžných mateřských škol se vytváří programy, které obohacují jejich vzdělávání a výchovu. Tyto programy podporují u této populace všestranný rozvoj a univerzální přehled znalostí, které jsou zdokonalovány a prohlubovány. Dále respektují jejich akcelerované učební tempo a měly by vypomáhat k podněcování komplexního rozvoje potenciálu nadaného dítěte. Hříbková (2003) poznamenává, že pokud by se chtěl pedagog zabývat rozvojem osobnosti nadaného dítěte, měl by si promyslet, jaké bude využívat účelné metody a metodické postupy přizpůsobené individuálním schopnostem jedince. Podle autorky může pedagog využívat dlouhodobých metod nebo metody nesystematické, které jsou méně účelné, ale lze je použít při volných chvílích. Je důležité, aby realizaci činností umožňovaly podmínky konkrétní mateřské školy. Pedagog by také měl brát v úvahu, že pokud pracuje s nadaným dítětem společně s jeho vrstevníky, budou tyto děti potřebovat jednodušší odlišný metodický postup v dané činnosti. Proto se doporučuje využívat úkoly se všeobecným zaměřením, které nebudou orientované pouze na jednu konkrétní oblast a budou splňovat flexibilitu v náročnosti a zahrnovat prvky prosociálních a kooperativních činností.

Hříbková (2003) se zmiňuje o aktuální tematice probírané především rodiči, kteří řeší dřívější přechod nadaného dítěte z mateřské školy do základní školy. Některým nadaným dětem už nemusí vzdělávání v mateřské škole stačit, mohou se v ní začít nudit. Současná legislativa umožňuje odejít z mateřské školy dříve a vstoupit do základní školy již před šestým rokem (zákon č. 561/2004 Sb.) Názory na tento předčasný odchod z předškolního zařízení jsou různé, dle jmenovaného zákona v rozhodování hraje roli

i školské poradenské zařízení, odborný lékař a rodinný zástupce. Hříbková (2003) uvádí, že důležitým kritériem je také výběr školy, která by měla nadané dítě přijmout a respektovat jeho individuální potřeby a specifické schopnosti. Pedagog, který bude s nadaným dítětem v předškolním věku pracovat, by měl promyslet, jak ho zapojit do kolektivu ke starším spolužákům, aby předešel rizikovým konfliktům (Hříbková, 2003).

Kromě účasti na výuce ve vyšším ročníku lze podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. rozšířit obsah vzdělávání nad rámec stanovený příslušným vzdělávacím programem.

Portešová (2009) píše o metodě seskupování nadaných žáků. Při organizaci tohoto seskupení je nutné znát osobnostní schopnosti dítěte, jeho zájmy a projevy při výkonech. Prioritou této organizace je věnovat se vzdělávání této populace, a to s respektováním akcelerovaného tempa, individuálních potřeb, charakteristik jejich schopností, přizpůsobit metody vyučování, materiální a technické pomůcky. Je také potřeba vytvářet pozitivní psychosociální klima mezi spolužáky a snažit se o vzájemné akceptování svých odlišných schopností. Existuje více forem pro toto seskupování. Jak uvádí Fořtíkovi (2007), u nás v České republice se může jednat například o tzv. přechodné formy, které se týkají buď integrování nadaných dětí do běžné třídy nebo rozdělení těchto dětí do speciálních škol či tříd pro nadané (Fořtík, Fořtíková, 2007). Portešová (2009) udává možné problémy forem uspořádání skupin, které jsou ve speciálních třídách a školách pro nadané. Tuto formu nazývá separační variantou. Nadaný žák se může cítit odlišný od ostatních vrstevníků nebo dokonce nepřijatý vrstevnickou skupinou, dále se mu může snížit sebevědomí z důvodu skupinové rivality (Portešová, 2009).

1.3.2.1 Spolupráce učitele a rodičů nadaného dítěte

Podle Hříbkové (2003) rozvoj schopností nadaného dítěte závisí na vlivu výchovy a vzdělávání v mateřské škole a rodinném prostředí. Tyto dvě instituce by měly v zájmu rozvoje dítěte spolupracovat.

Fořtíkovi (2007) zdůrazňují také spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou. Uvádějí, že při optimální spolupráci a komunikaci mezi rodiči, školou

a poradenskou institucí „*může vzniknout systém péče o nadané, který bude mapovat celý vývoj dítěte od jeho prvních vývojových etap až po dokončení vzdělání a zařazení do profesní struktury společnosti*“ (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 54).

Campbell (2001) se zabýval spoluprací učitelů a rodičů nadaného dítěte. Jednou z hlavních rolí hraje permanentní vzájemná domluva mezi nimi, což znamená, že rodič by měl projevovat zájem o výchovu a vzdělávání v prostředí mateřské školy a jejich vliv na dítě. Jak učitel, tak i rodič vidí nadané dítě trochu jiným pohledem a každý v odlišném prostředí. Učitel rodičům sděluje, jak se jejich dítě chová ve třídě. A stejným dílem přispívá i rodič, zná své dítě a jeho silné či slabé stránky mnohem lépe než pedagog.

Schůzka, na které si budou učitel s rodičem předávat zkušenosti a vymýšlet společně další postupy způsobu vzdělávání a jeho průběhu, by měla probíhat v pozitivním naladění, konverzace bude více otevřenější a osobnější. Rodiče by se neměli obávat pokládat pedagogovi otázky, které je zajímají, sdělovat své zkušenosti a postupy při řešení různých náročnějších situací s nadaným dítětem (Campbell, 2001).

2 Východiska praktické části

2.1 Výzkumné otázky a cíl práce

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku nadaného dítěte v prostředí mateřské školy a v rodinném prostředí. Cílem je popsat charakteristické rysy konkrétních předškolních dětí s projevy nadání, odkrýt pozitiva a rizika v jejich výchově a vzdělávání.

Na základě stanoveného cíle byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Jak se dítě projevuje, jaké indikátory nadání byly vyzorovány?
2. Jaké problémy se objevily v jeho vývoji?
3. Jaký má nadané dítě vztah k lidem ve svém okolí?
4. Jak bylo a je nadání dítěte podporováno v prostředí mateřské školy a rodinném prostředí?
5. Jak probíhá spolupráce mezi mateřskou školou, rodinou a pedagogicko-psychologickou poradnou?
6. Jaký názor mají rodiče nadaného dítěte na jeho vzdělávání v běžné třídě nebo ve speciální třídě pro nadané děti?

3 Metodika

Pro bakalářskou práci byl využíván kvalitativní výzkum a byl uskutečněn metodou přímého pozorování nadaného dítěte a formou polostrukturovaného rozhovoru s rodinou a pedagogy, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání nadaného dítěte.

3.1 Metoda a technika sběru dat

Kvalitativním výzkum byl vytvořen s pomocí designu případových studií nadaných dětí v předškolním věku. Polostrukturované rozhovory probíhaly v mateřské škole s učitelkami, které nadané dítě vzdělávaly a s rodiči (především s matkou) v rodinném nebo jiném prostředí v uvolněné atmosféře. Otázky k rozhovorům byly přizpůsobeny k těmto prostředím a jsou podle nich rozděleny na dvě části. Metoda přímého pozorování probíhala v prostředí mateřské školy.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Při realizaci výzkumu jsem postupovala tak, že jsem nejdříve zjišťovala, zdali se v mém okolí nevyskytuje dítě s nadáním. Následovně jsem využila internetových zdrojů a hledala rodiče těchto dětí v různých komunitních skupinách a oslovovala je ohledně spolupráce. Mým hlavním kritériem bylo, aby dětem bylo nadání diagnostikované pedagogicko-psychologickou poradnou.

V mém okolí byly dvě nadané děti. Navštívila jsem jejich mateřskou školu, kam docházely a udělala rozhovor s učitelkami, které tyto děti vzdělávaly. Dále jsem se setkala s jejich rodiči, kteří mi poskytli informace z domácího prostředí. Využila jsem možnosti setkání s těmito dětmi a při návštěvě mateřské školy jsem je během dne pozorovala při řízených i spontánních činnostech.

Prostřednictvím internetových zdrojů jsem získala informace o třech dětech, které byly nadané. Jelikož jejich bydliště bylo velmi vzdálené, s jejich rodiči jsem komunikovala prostřednictvím emailu nebo telefonických rozhovorů. Neměla jsem však příležitost se s těmito nadanými dětmi setkat, a tak nebylo uskutečněné pozorování. Rodiče dvou dětí mi nemohli poskytnout rozhovor s paní učitelkou, důvody jsou uvedeny

u případových studií. Rodiče i paní učitelky byly informovány o účelu získání jejich informací a využití těchto poznatků do této bakalářské práce bez uvedení jejich totožnosti.

Výzkumný soubor zahrnuje pět dětí. Každé dítě je v předškolním věku a dochází do mateřské školy. Jelikož byl výzkum anonymní, byla pozměněna jména dětí. Výzkumné šetření probíhalo od dubna 2018, kdy jsem se setkala se dvěma nadanými dětmi a uskutečnila první pozorování. První rozhovory s matkami nadaných dětí a paní učitelkami probíhaly v červnu 2018. Poslední pozorování proběhlo v lednu 2019 a poslední uskutečněný rozhovor v únoru 2019.

4 Výsledky

4.1 Případová studie č.1 – Adam

Pochází z úplné rodiny, má mladšího bratra, kterému jsou tři roky. Adam tento rok přešel z mateřské školy do školy základní, bylo mu 7 let. Již však v mateřské škole mu bylo nadání diagnostikované. Dochází společně s matkou do pedagogicko-psychologické poradny, kde dítěti psycholožka stanovila individuální vzdělávací plán, který byl vytvořen na základě spolupráce paní učitelky v mateřské škole a podle něho se bude Adam na základní škole vzdělávat. Jeho nadání je diagnostikované v oblasti matematických představ.

4.1.1 Prostředí mateřské školy a rozhovor s paní učitelkou

Adam před vstupem do základní školy navštěvoval běžnou mateřskou školu, jeho specifickým schopnostem nevěnovali podle slov paní učitelky velká opatření. Podle paní učitelky se nadání Adama začalo projevovat již dříve kolem tří let. Avšak delší dobu trvalo, než nadání v mateřské škole rozpoznali, jelikož chlapec na počátku docházky byl velmi ostýchavý a adaptace na nové prostředí byla pro něj náročná. Jeho rysy nadání paní učitelka zpozorovala při společných hrách, kde šlo především o počítání.

Při mé návštěvě mateřské školy, kam Adam docházel, byl v přítomnosti cizí osoby tichý a nesmělý. Pozorovala jsem ho při činnostech s ostatními dětmi, při kterých projevoval své nadšení a zájem o hru. Adam byl v přítomnosti svých vrstevníků uvolněný a od paní učitelky jsem se dozvěděla, že má se všemi kladné vztahy a ostatní děti jeho nadání respektují.

Při menším konfliktu, kde Adama držel pevně za ruku jeden chlapec a nechtěl se ho pustit, mu dal Adam najevo, že je mu to nepříjemné a chlapci řekl: „Mě to bolí! Pust' mě, prosím!“ Paní učitelka si také všímala, že od svých vrstevníků se liší svou samostatností a chováním na úrovni staršího dítěte. *„Při hrách klade důraz na dodržování pravidel a když je některé z dětí nedodrží, napomene ho a zdůvodní,*

proč se má dané pravidlo dodržovat. Také dokáže uvést a vysvětlit důvody svého rozhodnutí, proč se zrovna takto choval.“

Vnímala ho jako nekonfliktního chlapce, který jí byl vždy při činnostech nápomocen. Měla jsem tu možnost pozorovat chlapce při pohybové hře, kde děti stály v kruhu, držely se za ruce a měly za úkol si předávat obruč pomocí celého těla. Vývoj hrubé motoriky byl v pořádku, pohyby Adama byly správně koordinované, obratné a přesné, což se potvrdilo i při dalším pozorování, které probíhalo během rozhovoru s jeho matkou.

Poznávací procesy jsou dle slov paní učitelky dobře rozvinuté, Adam má velmi dobrou paměť, což se především projevuje při správném postupu řešení příkladů. Chlapec si již uvědomuje význam čísel a chápe je jako počet prvků, zvládá i náročnější příklady na úrovni základní školy, „například sčítání a odečítání dvojciferných čísel, násobení a dělení čísel do sta.“ Má velmi pestrou a bohatou představivost a při kreslení obrázku dokáže znázornit i různé detaily. Při činnosti, kde paní učitelka postupně jmenovala jednotlivé barvy a ptala se dětí, zdali je mají na sobě, jsem si všimla, jak se Adam orientuje i v náročnějších barvách a v prostorách třídy.

Jeho verbální vyjadřování a slovní zásoba je velmi rozsáhlá a pestrá, paní učitelka se zmínila o tom, že si přináší z domova neobvyklá slova. „*Například v jeho čtyřech letech již věděl, co znamená slovo ‚jez‘ (jako přehrada na řece – pozn. autorky).*“

Když jsem se paní učitelky ptala, zdali pomáhají Adamovi v rozvíjení jeho schopností a vyhledávají si o tom určité informace, odpověděla mi: „*Informuji se pouze od rodičů Adama a pedagogicko-psychologické poradny, co je podle nich potřeba dále rozvíjet. Adam má stanovený IVP, se kterým se bude pracovat až na jeho základní škole. My se zde hlavně snažíme o to, aby tu byl Adam spokojený a rozvíjel se všestranně.*“ Paní učitelka spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou a sdílí s ní i s rodiči Adama informace o vývoji jeho schopností. „*Předávám poradně informace o tom, jak zde Adam pracuje při činnostech a využívá v nich své dovednosti. Rodiče také informují o tom, jak probíhá jeho celkový všestranný rozvoj v mateřské škole.*“

4.1.2 Rozhovor s matkou

S Adamem jsem se podruhé setkala na dětském hřišti, kde jsem si o něm pohovořila s jeho matkou. Adam byl v přítomnosti matky veselý, komunikativní a vnímala jsem ho jinak než v prostředí MŠ, kde byl z mé návštěvy rozpačitý. Na různé otázky mi odpovídal i sám místo matky. Mluvil souvisle a plynule na úrovni dítěte staršího školního věku. Při našem rozhovoru jsem se ho ptala, jak se těší do školy. Překvapilo mě, jak svou matku opravil, když řekla: *„Ve třídě bude šest dětí z jeho mateřské školy.“* Adam začal jmenovat všechny své kamarády z MŠ a když jich vyjmenoval šest, řekl na závěr: *„A ještě přece já, to je sedm, a ne šest!“*

Při hraní na hřišti jsem si všimla, jak je Adam samostatný a dokáže si vystačit sám. V jedné chvíli z prolézačky spadl, rozplakal se a šel za matkou. Když jsem jeho pozornost odvedla jinam, ihned na pád zapomněl a komunikoval se mnou. Povídal mi o tom, jaké jsou jeho nejoblíbenější zájmy a aktivity. Mezi ně patří především fotbal, kde přesně věděl, jak dlouho trvá zápas nebo kolik vyhrál jeho oblíbený tým. Od matky jsem zjistila, že *„rád sleduje výsledky a čísla. Například si doted' pamatuje z mistrovství světa ve fotbale, kdo proti komu prohrál a o kolik.“* Dále se zajímá o vlajky všech států, některé z nich mi vyjmenoval a ke každému popsal, jak jeho vlajka vypadá. S matkou se přede mnou bavili o stupních venkovní teploty, kolik bylo včera i v tento den.

Podle matky je velmi citlivý a těžce si zvyká na nové prostředí nebo na změny. *„Například si těžce zvyká na nové prostředí, nové lidi. Když se stalo v mateřské škole, že onemocněla ve třídě paní učitelka a zastoupila ji jiná, vyvolalo to v Adamovi úzkost. Také těžce nese prohry, křivdu nebo když někdo při hře podvádí.“* Matka dále vidí nedostatečně vyvinutou oblast jemné motoriky: *„Při počítání v pracovních listech už zvládá zapsat správná čísla, ačkoli takovým svým zvláštním rukopisem.“*

Matka Adama jeho nadání pozorovala již od raného věku. *„Kolem roku a půl měl zájem o skládání puzzlí o šesti dílech a při hře si nejráději pečlivě skládal auta do řady.“* Počítání těžších příkladů začalo u Adama kolem dvou a půl let. Matka také vnímá, že se u jejího dítěte projevují sklony k perfekcionismu. *„Když chodíme společně nakupovat*

do obchodu, kontroluje regály, zdali jsou výrobky vedle sebe správně seřazeny a když bylo mezi stejným výrobkem prázdné místo, ihned vyplnil ten prázdný prostor.“

Dále jsem zjistila, že rodinné vztahy jsou velmi kladné, Adam si rozumí s jeho staršími bratřenci a sestřenicemi, ale i se svým mladším bratrem, o kterého se pečlivě stará a dává na něho pozor. Se svými vrstevníky si rozumí: *„Svým kamarádům pomáhá s počítáním. Adam se velmi dobře vyzná už i v hodinách, avšak žádný jeho kamarád mu nerozumí, když mu například poví: ‚Sejdeme se za deset minut‘.“*

Co se týká vzdělávání a rozvíjení schopností Adama, matka ho velmi podporuje, avšak ho do ničeho nenutí. *„Přirozeně jeho schopnosti rozvíjíme, sám chtěl koupit pracovní listy s matematikou nebo knížku ‚Matematika pod polštářem‘, která je jeho nejoblíbenější a dokud ho to baví, tak ho v tom budeme podporovat.“*

Matka Adama mi také popisovala, jak se zpočátku obávala, zdali Adam nemá charakteristické rysy Aspergerova syndromu. Kvůli těmto obavám došli do pedagogicko-psychologické poradny, kde se prokázalo jeho nadání. S pedagogicko-psychologickou poradnou spolupracují a chodí do ní častěji od konce léta 2018. *„Řešila jsem s nimi, zda jeho vstup do školy nemám odložit ještě o rok, jelikož se narodil až v srpnu. Nyní řešíme, jaké bude pro něj paní učitelka na základní škole vytvářet individuální činnosti pro předmět matematika, jelikož by ho začátky počítání nebavily. Umí už i násobit, sčítat a odečítat složitější příklady.“* Na mou otázku, zdali by matka své dítě dala radši do speciální třídy či školy pro nadané děti než do běžné třídy na základní škole, odpověděla mi: *„Úplnou speciální školu bych si pro něj asi nepřála. Jsem ráda, že nastoupí do běžné školy s dětmi, které už zná z mateřské školy. Jeho emoční stránka a adaptace je pro mě důležitější. Ale kdyby existovala poblíž škola, ve které by byla matematická třída, která by se specializovala na tyto děti, nebylo by to špatné.“*

4.2 Případová studie č.2 - Jan

Janovi je nyní pět let a v běžné mateřské škole bude pravděpodobně trávit poslední rok. Narodil se do úplné rodiny a je jedináček. Ve třech letech navštívil s rodiči

pedagogicko-psychologickou poradnu, kde psycholožka zjistila nadání v oblasti čtení. Byl mu vytvořen plán pedagogické podpory a stanoven druhý stupeň podpůrného opatření. V pěti letech bylo u Jana diagnostikováno diabetes mellitus (cukrovka) I. typu. Nyní ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou mu v mateřské škole budou přizpůsobeny podmínky a přidělen asistent pedagoga.

4.2.1 Prostředí mateřské školy a rozhovor s paní učitelkou

S Janem jsem se setkávala na své praxi od jeho tří let, tudíž jsem měla možnost ho pozorovat při různých situacích. Při činnostech se svými vrstevníky se choval uvolněně, až velmi živě a roz dováděně. Avšak chvíli trvalo, než si zvykl na mou přítomnost a zpočátku byl tichý a stydlivý.

Paní učitelka pokládá jeho vzdělávání za obohacující, ale náročné na její přípravu. Již ve třech letech, kdy nastoupil do její třídy, zaregistrovala po nějaké době jeho nadání: *„Vždy se zajímal o encyklopedie a jiné další knihy. Po nějaké době mě překvapil tím, že umí přečíst slova a poté i jednoduché věty z knih.“* Paní učitelka podporuje rozvoj jeho nadání, ale zároveň se snaží u něho rozvíjet všechny ostatní stránky jeho osobnosti. Podle paní učitelky byl citlivý a nervózní, když se vyjadřoval před ostatními a děti ho pozorovaly. Dávala mu různé pracovní listy, kde byl napsaný konkrétní příběh a místo některých slov byl nakreslen piktogram nebo obrázek. Paní učitelka se mu věnovala individuálně a zpočátku příběhy předčítal pouze jí, četl srozumitelně a plynulým tempem. Později, když zkusil předčítat i ostatním dětem, byla jeho mluva tichá a méně srozumitelná. Paní učitelka dává Janovi další různé úlohy a pracovní listy spojené se čtením. Snaží se je propojovat s oblastmi, které jsou potřeba u tohoto chlapce více rozvíjet. Například dostal list s kartičkami a musel najít a spojit dva stejné názvy. Těžší variantou bylo to, že musel najít k jednomu textu, kde byl popis činnosti, konkrétní zaměstnání (například na jedné kartičce bylo: „Prodává potraviny“ a na druhé: „Prodavačka“). Tyto činnosti Janovi jdou velmi dobře, jeho intelekt, analytické myšlení a logické uvažování jsou nadprůměrné.

Podle paní učitelky má Jan problémy v oblasti jemné motoriky. „V jeho čtyřech letech zatím nedokáže správně držet tužku, vyhýbá se činnostem týkající se kreslení, malování,

zatím není schopen napodobit základní grafomotorické prvky, postavu ztvárňuje v podobě hlavonožce a doteď nevidím u něho žádný pokrok v této oblasti.“

Paní učitelka si všímá i dalších obtíží, a to například při sebeobslužných činnostech, kde Jan ve čtyřech letech potřeboval pomoc při oblékání nebo při stolování. *„Také mi přijde, že se při řízené činnosti těžko soustředí, stačí mu málo k rozptýlení. Ze všech dětí se nejrychleji unaví a vyčerpá. Například při vybarvování omalováněk po chvíli položí hlavu na stůl a odpočívá.“*

Při činnosti, kde se u dětí rozvíjely matematické představy, paní učitelka prostřednictvím nakresleného stromu s jablky odebrala nebo přidala několik jablek a děti hádaly správný počet nebo o kolik jablek je tam méně či více. Jan byl po celou dobu potichu, a když si děti zkušely samy počítat, bylo pro něho těžké pochopit význam pokynu, například ubral o jedno jablko méně nebo přidal o dvě více, než paní učitelka řekla. Podle mě je však možné, že se Jan právě při této činnosti tolik nesoustředil.

Při tělovýchovné chvílce jsem si všimla, že se projevoval převážně pasivně (pokud nebyl osloven nebo napomenut, necvičil), když se zapojil, jeho pohyby byly nepřesné a zdrženlivé. Při hudební činnosti dokáže velmi dobře vnímat a napodobit daný rytmus, rozlišit vysoké a nízké tóny, zapamatovat si text a melodii písně nebo básničky.

Co se týká sociální oblasti, podle paní učitelky má Jan se svými vrstevníky dobré vztahy, ačkoliv na začátku byl spíš samotářský. *„Ostatní děti jeho nadání vnímají se zájmem, předčítá jim básničky, návody her, hádanky nebo i pohádky. Jeho ostych je čím dál menší.“*

Paní učitelka spolupracuje s rodiči a také s pedagogicko-psychologickou poradnou, se kterou je v kontaktu a schází se společně třikrát za rok a vzájemně si předávají informace. *„Podle mého názoru je potřeba Jana rozvíjet všestranně, a hlavně v těch oblastech, ve kterých jsou jeho schopnosti na nižší úrovni.“* Spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou byla v současné době pozastavena ze zdravotních důvodů. *„Jan má odlišný režim než ostatní děti kvůli svému onemocnění DM I. typu. Například chodí na vycházky s jinou třídou, je mu přizpůsobena doba stravování podle potřeby.“*

4.2.2 Rozhovor s matkou

S matkou Jana jsem se setkala několikrát v jeho mateřské škole, rozhovor s ní proběhl v uvolněné atmosféře v prostředí kavárny. Matka nadání svého dítěte zpozorovala v jeho dvou a půl letech, kdy začal projevovat zájem o písmena a prohlížení knih. *„Také nás překvapilo to, že jednoho večera jsme se koukali doma na televizní pořad a tříletý Jan dokázal přečíst malé titulky teletextu na obrazovce televize, které jsou rychlé a chtějí vás upozornit na nové zprávy.“* Nyní v pěti letech Jan souvisle čte texty v náročných encyklopedických knihách, zabývá se geografii celého světa. *„Zná všechny státy světa, jejich vlajky a hlavní města, dokonce rozpozná i nejznámější hymny. Teď hodně diskutujeme o anatomii lidského těla, shání si všechny informace v knihách.“* Prostřednictvím těchto aktivit se ukázalo, že Jan má výbornou dlouhodobou paměť a dokáže si zapamatovat složitější pojmy a jejich význam.

Matka vidí rozdíl mezi ním a jeho vrstevníky především v oblasti čtení, která je již vyvinutá na vysoké úrovni, a v neobvyklých zájmech, kterými se zabývá a vyhledává je. *„V těchto ohledech je velmi napřed, ale na rozdíl od ostatních je zase v něčem hodně pozadu.“* Matka mi potvrdila zkušenosti z mateřské školy, že oblast jemné a hrubé motoriky není k jeho věku dostatečně rozvíjena. *„Zdržuje se sportu a náročnějšího pohybu, všímám si také, že nerad tvoří ruční práce.“*

Lidé z blízkého okolí mají k Janovi velmi pozitivní vztah. *„Dospělí jsou vždy unešení z toho, co všechno dokáže přečíst a čemu všemu rozumí. Jan vyhledává především jejich přítomnost a rozumí si s nimi víc než s jeho vrstevníky. Má jen pár kamarádů.“*

Matka se společně s celou rodinou snaží podporovat Janovo nadání a rozvíjet jeho nadprůměrné schopnosti správným směrem. *„Pořizujeme mu různé encyklopedie a knihy, které společně čteme a diskutujeme o nich i o tématech, která Jana zajímají. Své poznatky si rozvíjí i pomocí dokumentů, na které se s námi se zaujetím dívá.“* Rodina Jana spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou. *„Docházíme k paní psychologce dvakrát do roka a sdílíme s ní informace o nových pokrocích ve vývoji. Nyní je však pro nás nejdůležitější Janovo zdravotní stav, jelikož v létě mu bylo v nemocnici*

diagnostikováno onemocnění diabetes mellitus I. typu a pro jeho vážný zdravotní stav byl čtyři měsíce se mnou v domácí péči. Od ledna 2019 dochází opět do mateřské školy, kde je pod dohledem asistenta pedagoga.“ Matka hovořila také o tom, že než Janovi byla diagnostikována DM I. typu, býval velmi často nemocný. Nyní je pod dohledem lékaře a jeho nemocnost je standardní k jeho věku.

Jan bude podle slov matky navštěvovat běžnou základní školu. *„Pro nás je nejdůležitější, aby jeho škola byla blízko domova a byly s ním ve třídě děti, které zná z jeho mateřské školy.“*

4.3 Případová studie č.3 - Josef

Josefovi je šest let a tři měsíce. Je jedináček a se svými rodiči žije v Brně. V pěti letech absolvoval v pedagogicko-psychologické poradně Woodcock-Johnson test kognitivních schopností. Ve spolupráci s mateřskou školou a pedagogicko-psychologickou poradnou byl vytvořen Plán pedagogické podpory. Pro vstup do základní školy bude však dále Josefovi realizováno klasické doporučení, individuální vzdělávací plán. Josef je nadaný především v oblasti verbální a kognitivní.

4.3.1 Rozhovor s matkou

Matku Josefa jsem oslovila na internetových stránkách ve skupině, která se zabývá nadanými dětmi. Komunikovaly jsme společně prostřednictvím emailu nebo telefonických rozhovorů.

Matka mi vyprávěla, že nadání u Josefa zpozorovala již kolem jednoho roku, kdy velmi časně začal mluvit v souvislých větách, měl schopnost vytvářet slovní spojení a ve dvou letech dokázal vyjádřit svou myšlenku již v rozvinutém souvětí. *„Také začal používat různé slovní obraty ve větách, které užívají dospělí. Rozumí dvojsmyslům a slovním hříčkám. Umí také rýmovat a utvářet jednoduché básničky.“* Jeho verbální schopnosti jsou nadprůměrné, má velmi rozvinutou slovní zásobu a jeho vyjadřování je dle slov matky v určitých situacích až na úrovni dospělého. *„Hodně využívá slovního*

spojení jako „za žádných okolností“ nebo „to jsem tedy nepředpokládal.“ Také se zajímá o význam slov, která nezná nebo jsou neobvyklá. Matka mi vyprávěla, že *„pokud je například v písničce slovo, kterému nerozumí, tak ji odmítá celou zazpívat.“*

Josef má schopnost kritického myšlení, potřebuje si o dané situaci vytvořit svůj vlastní úsudek, nepodléhá prvnímu dojmu a jak říká jeho matka: *„Nenásleduje slepě příkaz. Daná pravidla a řád respektuje, pokud se mu srozumitelně vysvětlí, proč se musí takto chovat.“*

Podle matky se také velmi zajímá o různá globální témata, o kterých neustále přemýšlí a má potřebu s někým o nich diskutovat. *„Například teď aktuálně se u nás doma řeší život v Africe, čím je odlišná od naší republiky a jak to tam funguje. Dokud něco nepochopí, má nutkání se o určitém tématu neustále bavit.“*

Co se týká sociální oblasti, Josef si rozumí se svými vrstevníky, ale i se staršími dětmi a dospělými. *„Má kamarády různého věku, dokáže se bavit i s dospělými o vážnějších neobvyklých tématech, například o historii, středověku, ohrožených zvířatech.“* Dále má podle matky komplikovaný vztah k autoritám nebo spíše k lidem, které nezná. *„Například na dětské oslavě narozenin byl jeden pán, který vytvářel program a hry pro děti. Ostatní děti neměly problém se účastnit her a plnit úkoly, ale Josef se aktivit zdržel a nezapojil se.“* Podle slov matky se mi Josef jeví i jako stydlivý chlapec, který je nerad středem pozornosti. *„Nerad se předvádí a ukazuje, co umí. Když ho někdo chválí, je z toho nesvůj.“* Lidé v blízkém okolí dítěte berou Josefovo nadání pozitivně a podporují jeho rozvoj.

Josef má malou potřebu spánku, naopak prostřednictvím jeho zvědavosti a vnitřní motivace má neustálou chuť objevovat a zkoumat nová a nevšední témata. Co se týká emocionálního vývoje, Josef vše intenzivně citově prožívá, při pozitivních situacích je velmi nadšený, zatímco při situacích, kde se například stalo něco nespravedlivého, se mohou objevit zlostné reakce. Podle matky dokáže být neústupný a svéhlavý, když se u něho projeví nejistota. *„Když se cítí nejistý nebo se něčeho obává, není schopen provést danou činnost, která se od něho očekává. Například nechce lyžovat, jezdit na kole, ani navštěvovat žádné zájmové kroužky.“*

Co se týká oblíbených aktivit, ve volném čase se Josef sám učí na hudební nástroje (např. ukulele, kytara, klávesy), zabývá se různými hlavolamy, hraje karty nebo šachy s dospělými. Matka Josefa mě nechala nahlédnout i do různých výtvorů dítěte, například papír s vytvořenou Morseovou abecedou, s vymyšlenou vlastní hrou nebo vlastní písničkou. Těmito ukázkami jsem také zjistila, že vývoj jemné motoriky je nadprůměrný, Josef již ovládá schopnost psaní, ačkoliv některá písmena píše obráceně a při psaní slov se písmena velikostně liší.

Rozvoj nadání Josefa matka podporuje, do činností, které nechce provádět, ho však nenutí. *„Josef si většinou sám řekne, co potřebuje nebo například jaké knížky by si přál koupit.“* Spolupracuje také s paní učitelkou v mateřské škole, kde se především klade na rozvoj sociální oblasti a věnuje se pozornost individuálním schopnostem a potřebám dítěte. Matka si různé informace a poznatky o nadání svého dítěte vyhledává v odborných knihách (například kniha *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností* od manželů Fořtíkových), využívá internetových zdrojů nebo poznatků, které se dozvěděla v pedagogicko-psychologické poradně. Matka se synem dochází do pedagogicko-psychologické poradny k psycholožce a s její spoluprací je velmi spokojená. *„Byly jsme u ní zatím dvakrát a Josef zde podstoupil Woodcock-Johnson test, dále jsem se s paní psycholožkou setkala několikrát ohledně konzultace a informování o současném stavu Josefa. Naše spolupráce probíhá rok a půl a velmi mně i Josefovi pomáhá, už více chápu některé souvislosti a vím, jak lépe s Josefem pracovat a pomáhat mu ve vzdělávání. Až zahájí školní docházku, jsme domluveni na další schůzce, která se bude týkat tvorby individuálního vzdělávacího plánu.“* Matka se jeden čas obávala, že Josef má rysy Aspergerova syndromu, jelikož má obtíže se zapojováním do skupinových aktivit, projevuje určité stejné vzorce chování, nemá rád změny, reaguje přecitlivěle na různé pachy, chutě nebo zvuky.

Seskupení nadaných dětí do speciální třídy má podle matky jak pozitivní, tak i negativní stránku. *„Někomu tento způsob může vyhovovat, někomu zase vůbec. My jsme na základě spolupráce s poradnou našli dobrou variantu. Jedná se o alternativní vzdělávání podle systému Montessori ve smíšené třídě ve státní škole.“* Matka Josefa

nesouhlasí s umístěním dítěte do speciální třídy, jelikož nenašli žádnou pro ně vyhovující.

4.3.2 Rozhovor s paní učitelkou

Josef dochází do mateřské školy Montessori v Brně, která využívá alternativních vzdělávacích metodických přístupů k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Paní učitelka se s Josefem setkávala již na začátku jeho vstupu do mateřské školy. *„Mít nadané dítě ve třídě je popravdě náročné. Potřeby nadaného dítěte jsou často velmi odlišné od potřeb zbytku třídy.“* Jeho nadání zaregistrovala poprvé v jeho třech letech především v oblasti verbálního projevu: *„Začal rýmovat a tvořit jednoduché básničky, byl schopen argumentovat, pojmenovával abstraktní jevy.“* V mateřské škole podle paní učitelky vyhledává aktivity, kde může uplatnit své schopnosti v oblasti kreativity. *„Jedná se především o volnou kresbu, tvoření s modelínou a další činnosti, do kterých může promítnout svou fantazii a nápady.“*

Paní učitelka Josefa vnímá jako chytrého a ochotného chlapce, který ji ve třídě velmi pomáhá: *„Vždycky se nabídne s úklidem pomůcek, hodně mi pomáhá s odříkáváním básniček nebo se zopakováním informací, které se děti ode mě dozvěděly. Má velmi dobrou paměť.“* Josef se podle paní učitelky liší od svých vrstevníků tím, že má velmi dobrou rozvinutou slovní zásobu a jeho slovní projev se podobá dospělému. Vždy však potřebuje vše vysvětlit a pochopit smysl daného úkolu, aby ho mohl splnit. *„Pamatuji si, že Josef jednou na hřišti upadl, poranil si koleno, a tak jsem ho vzala zpátky do školky, abych ho ošetřila. Ale nejdřív jsem mu musela vysvětlit, co přesně budu dělat a proč to budu dělat“.* Josef má občas také potíže s pozorností: *„Střídají se u něho fáze velké roztěkanosti a velmi hluboké koncentrace při činnostech.“*

Na počátku jeho pobytu v mateřské škole neměl podle učitelky běžný vztah s vrstevníky. *„Spíš si rozuměl s dospělými, neuměl komunikovat s dětmi přiměřeně a díval se na ně jako na objekty svého pozorování. Na procházku absolutně nezvládal jít ve dvojici s dítětem, pouze s učitelkou. Ve skupině se nezapojoval, přestože hodně věděl. Někdy se stane, že když se nudí, stává se rušivým elementem a provokuje ostatní děti.“* Učitelka tyto situace řeší způsobem zaměstnáním Josefa určitou činností. *„Například ho*

požádám, aby mi s něčím pomohl.“ V současné době je Josef ve třídě, která děti připravuje na základní školu a zde má velmi dobré vztahy s dětmi.

Paní učitelka se snaží podpořit nadání dítěte: „V rámci našich možností hledáme pro něho přiměřené výzvy a v Montessori prostředí není problém nabídnout širokou paletu vzdělávacích materiálů. Když je více času, společně diskutujeme s Josefem o tom, co ho zajímá. Je také ale potřeba podporovat jeho všestranný rozvoj.“ Dále hledá informace na internetových stránkách, účastní se různých kurzů, spolupracuje s rodiči a pedagogicko-psychologickou poradnou: „S rodiči si vyměňujeme velmi často informace a spolupráce s nimi je výborná. Jednou za rok se do školky přijde na Josefa podívat paní psycholožka z poradny. Máme možnost probrat s ní náš přístup k němu, ona nám dá své připomínky a podněty. Jsme za tuto spolupráci moc vděční.“

4.4 Případová studie č.4 - Patrik

Šestiletý Patrik pochází z úplné rodiny, která žije v Praze. Má mladší sestru, které je nyní pět let. Bylo jí také diagnostikováno nadání a je intelektově na přibližně stejné úrovni jako bratr. Nadání v oblasti kognitivních schopností bylo Patrikovi diagnostikováno v centru Filip. Dochází také do speciální skupiny pro nadané děti, kde se setkává pravidelně jednou za týden s psycholožkou, se kterou absolvuje předškolní přípravu.

4.4.1 Rozhovor s matkou

S matkou Patrika jsem se zkontaktovala ve stejné skupině na internetových stránkách jako s matkou Josefa. Rozhovory s ní byly velmi zajímavé a bylo znatelné, že o nadání a mimořádných schopnostech svého dítěte má velký přehled.

Matka by mimořádné odlišnosti svého dítěte od ostatních nenazývala nadání, ale *„spíš rozdílný vývoj oproti vrstevníkům, který registrujeme od raného vývoje.“* Matka mi vyprávěla, že se u Patrika projevoval předčasný motorický vývoj. *„Již v 10 týdnech uměl válet sudy, v 5 měsících lezl po čtyřech, v 8 měsících obcházel nábytek, v 10 měsících začal*

chodit“. Co se týká jeho počátečního verbálního vyjadřování, „jeho první slova (máma, mimi) přišla kolem desátého měsíce a v roce a půl byl schopen odříkat jednoduché dětské básničky. Po jeho čtvrtém roce logopedka označila, že má plně ukončen vývoj řeči na úrovni sedmiletého dítěte. Ve čtyřech a půl letech se naučil číst genetickou metodou“.

Podle matky měl vždy velký zájem o knihy encyklopedického typu a jeho nadprůměrných kognitivních schopností si matka začala všímat, když Patrik ve dvou a půl letech dokázal v encyklopedii rozlišit na obrázku zvíře v rámci jeho druhu. „Místo toho, aby poznal opici, dokázal říct, že to je orangutan, šimpanz nebo lemur. Dále dokázal rozpoznat sýkoru modřinku, sojku, jiříčku nebo vlaštovku a nepojmenoval je všechny všeobecně ptáky.“

Matka se mi svěřila, že Patrikův vývoj byl ve třech letech zpomalen vážným úrazem, byl hospitalizován v nemocnici, kde byl po nějakou dobu v umělém spánku.

V září 2017, když byly Patrikovi čtyři roky a devět měsíců, „byl podle vyšetření paní psycholožky intelektově zralý na nástup do první třídy“. Na základě vyšetření a vyjádření psycholožky matka zjistila, že se Patrik pohybuje v nadprůměru ve všech testovaných oblastech. „Jeho nadání však nelze zatím přesněji specifikovat, Patrik má spoustu zájmů, které se týkají matematiky, geografie, astronomie a přírodovědy.“ Co se týká jeho dalších zájmů, je všestranně zaměřený. „Rád sportuje, chodí na florbal, na sportovní gymnastiku, s naší rodinou i běžkuje. Zároveň chodí zpívat do sboru, začíná hrát šachy, moc rád si čte, řeší matematické úkoly, bludiště nebo jiné různé šifry“.

Matka vnímá u Patrika jako slabou stránku nedostatečný rozvoj v grafomotorice. „Je to pravděpodobně dáno z části zkříženou lateralitou. Neznamená to, že by nebyl schopen kreslit a psát, zvláště psaní hůlkovým písmem mu nedělá žádné problémy. Ale vzhledem k diagnostikovanému nadprůměru v ostatních oblastech, je grafomotorika na standardní průměrné úrovni.“

Podle matky má Patrik vyšší míru přecitlivělosti, avšak se začleňováním do kolektivu obtíže nemá. „Je to nestandardní mimořádně nadané dítě v tom, že se přizpůsobuje většině kolem sebe. Paní psycholožka mi na poslední schůzce řekla, že Patrik

je ideální dítě pro český školní systém. Naprosto respektuje autoritu učitele, a to i v případě, že se mu úkoly, které od něj dostává, zdají nesmyslné“. Matka vidí tyto odlišnosti a typickou charakteristiku nadaného dítěte u své čtyřleté dcery. *„Pokud dostane úkol, tak nejdříve přemýšlí, jestli ho chce dělat, jestli jí to dává smysl, jestli z toho něco bude mít apod. Pokud si na tyto otázky, nebo třeba jen jednu z nich odpoví ‚ne‘, začíná vyjednávání a občas velmi dlouhé diskuze. Nebo uprostřed činnosti se může stát, že začne protestovat, protože začne přemýšlet nad tím, proč by měla počítat deset příkladů na trénování sčítání do desíti, když ona už dokáže počítat přes deset. Vypočítá prvních pět příkladů a pak už se jí dál nechce, protože je to nuda a nevidí v tom žádný smysl.“*

Patrik má se svou sestrou velmi pozitivní vztah a od matky jsem se dozvěděla, že si dobře rozumí i s mladšími dětmi: *„Snaží se je zabavit, rozesmát a moje kamarádky s miminky a batolaty nemají strach nechat Patrika se o ně chvíli starat. Je k těmto malým dětem velmi pozorný.“* Co se týká kolektivu svých vrstevníků, vzhledem k jeho přizpůsobivosti si Patrik dokáže rozumět s každým. *„Nejlépe se však cítí mezi dětmi ve speciální skupině pro nadané děti, kam dochází dva dny v týdnu. Zde se může rozvíjet více směry a děti ho lépe chápou. Ale rád chodí i do mateřské školy, v každé sociální skupině si dokáže najít něco, co ho zaujme. Pokud je ale jeho náplň dne jednostranně zaměřená, snaží se to po příchodu domů něčím vykompenzovat, například pokud si opravdu celý den v mateřské škole pouze hraje s autíčky, doma začne plnit matematické příklady nebo si prohlížet encyklopedie.“* Rozdíl mezi Patrikem a jeho vrstevníky vidí matka například v tom, že v pěveckém sboru, do kterého chlapec dochází, ho paní učitelka přeřadila ke starším dětem ze základní školy, jelikož je schopen si přečíst samostatně texty písní.

Na mimořádné schopnosti a pravděpodobné nadání Patrika matku upozornila paní učitelka z mateřské školy. *„Do jeho třídy chodila pouze na spaní a na odpolední činnosti a Patrikových schopností si všimla proto, že má nadaného vnuka.“* Komplexnější hodnocení a pozorování dětí v mateřské škole je velmi složité, jelikož se paní učitelky velmi často střídají. Patrik tráví v mateřské škole maximálně tři dny v týdnu a podle slov matky se zde jeho dovednosti rozvíjí především prostřednictvím volné hry, nejčastěji si

zde hraje s auty. Dva dny v týdnu tráví ve speciální skupině pro nadané děti, kde se těmto dětem věnují a vytvářejí pro ně program, ve kterém se snaží brát na vědomí jejich rozumový a pohybový rozvoj a zároveň zohledňují věk dětí a na určité aktivity jsou podle něho rozděleny do skupin. Od matky jsem zjistila, že *„děti mají jen jednu hlavní paní učitelku, ale na cílené specifické činnosti docházejí externí lektori, kteří například učí děti základy jógy, anglický jazyk, šachy, vaření apod. Patrik se účastní pracovních činností, kde řeší různé činnosti na logické myšlení, například Ravenovy progresivní matrice, logické řady a posloupnosti.“*

Matka syna podporuje také tím, že společně chodí na různé výstavy, účastní se Objevitelských sobot, obstarává mu knihy nebo jiné materiály. *„Iniciativu se ale snažíme nechat na něm. Má velmi silný hnací motor v podobě své vnitřní motivace, takže občas potřebuje spíše brzdit než motivovat“*. Dále si matka vyhledává různé informace v literatuře, na internetových serverech věnující se nadaným dětem a hodně spolupracuje a komunikuje s paní učitelkou ze speciální skupiny pro nadané a také s doktorkou z centra Filip.

Názor matky na zařazení svého dítěte do speciální třídy pro nadané byl spíš negativní, ale velmi mě zaujal: *„Líbí se mi model, který má Základní škola Curie v Praze, kam děti chodí do své kmenové třídy a pouze na matematiku nebo češtinu jsou začleněny do skupiny pro nadané děti. Nelíbí se mi však separování nadaných dětí mimo okruh ‚standardních‘ dětí. Nikde není dáno, že se současný akcelerovaný vývoj nezastaví. V tu chvíli je nutné, aby dítě bylo schopno začlenit se do standardního kolektivu. I nadané děti se musí naučit pracovat v různých sociálních skupinách, ony tu schopnost vlastně mají, ale vyčleněním do separované skupiny jim ji můžeme nevědomky vzít. To pro ně může následně znamenat problém v dospělosti, kdy by potenciálně mohli mít problém s prací v kolektivu.“* Patrik půjde k zápisu do školy, která již dlouhodobě podporuje rozvoj nadaných dětí a je pro ně vytvořen alternativní program. Pokud bude docházet do této školy, nebude potřeba vytváření individuálního vzdělávacího plánu.

4.5 Případová studie č. 5 - Mirek

Mirek a jeho rodina pochází z Prahy, má starší devítiletou sestru, které bylo také diagnostikováno nadání již v mateřské škole. Ona i její bratr jsou nadaní v oblasti kognitivní. Mirkovi je šest let a z důvodu emoční nezralosti bude mít odklad školní docházky. S matkou docházejí do pedagogicko-psychologické poradny, kde mu byl vytvořen individuální vzdělávací plán s druhým stupněm podpory.

4.5.1 Rozhovor s matkou

Při rozhovoru mi matka vyprávěla, jak si při výchově těchto dětí prošla i stavy vyhoření. *„Vysoká míra nadání, kterou obě mé děti mají není však výhodou, jak by se někdo neznalý mohl domnívat. Jejich výchova není jednoduchá a dlouho mi trvalo pochopit, co potřebují, a byly pro mě nečitelné.“*

Mirkův emocionální a sociální vývoj je podle jeho matky jeho slabou stránkou. *„Je velmi vnímavý a zároveň citlivý. Některé záležitosti ve světě však jako předškolní dítě není schopen ještě pochopit, a tak vznikají velmi dlouhé diskuze.“* Mirek je zatím nesamostatný a závislý na matce. *„Hlídá, kde se v našem bytě pohybují, musí o mně v určitých intervalech vědět, potřebuje mít pocit jistoty. Nedokáže být sám na kroužku, odjet na výlet s mateřskou školou, spát v ní po obědě. Má strach ze změn a ten mu spolu s jeho sociální a emoční nedozrálostí velice ztěžuje život.“* Když je však Mirek mezi lidmi ze svého blízkého prostředí, je to velmi komunikativní, otevřené a živé dítě. Blízcí lidé nadání Mirka podporují a jeho nedostatky berou s nadhledem.

Lidé, kteří neznají Mirkovu situaci, jeho chování nemusí chápat správně podle slov matky. *„Na neznámé působí jako slušný introvert. Kamarádi ho vnímají jako přátelského, hravého a empatického chlapce, který se rád podělí.“* Mirek má se sestrou pozitivní vztah, ačkoliv se mi matka svěřila, že občas na sebe žárlí: *„Oba závidí výhody toho druhého. Učíme je k tomu, aby se navzájem podporovali. Většinou je toho schopen Mirek, který není tolik sobecký jako dcera.“*

Matka rozdíl mezi Mirkem a vrstevníky vnímá v tom, že i když je velice hravý, v mateřské škole se nudí. Znalosti, které zde získává, mu už nestačí. *„Také zvládá*

s přehledem složité hry pro starší děti, hraje je s kamarády své sestry i s ní nebo s námi dospělými.“ Mirek se od ostatních vrstevníků liší také tím, že má širokou slovní zásobu, originální a promyšlený obsah verbálního vyjadřování, dále vyniká v kresbě s detaily a má rozmanitý přehled o neobvyklých tématech. Trvá na dodržování pravidel a nesouhlasí s nespravedlivým jednáním a křivdami. Podle jeho matky prožívá frustrace ze změn a má potíže se spánkem: „Mirek bývá náměsíčný, běhá a křičí po bytě, také má noční můry. Z tohoto důvodu jim filtrujeme informace ze světa, doma neběží zprávy.“

Matka poprvé zaregistrovala nadání svého syna již od narození. *„Už jako novorozenec měl přemýšlivý pozorovací pohled. Od svých dvou a půl let začal mluvit plynule a souvisle ve větách a nevyžadoval žádné denní spaní. Že je něco opravdu hodně jinak, jsem pochopila až někdy v předškolním věku, kdy jsem nachystala bojovku pro více dětí a bylo pro mě překvapením, že ostatní děti nesčítají.“* Ve svých pěti letech se naučil číst slova a později i plynule celé věty. Mirek je podle matky všestranně nadaný, vše se hned rychle naučí, má nadprůměrné logické a konstruktivní myšlení, absolutní hudební sluch a cit pro rytmus. Průměrné a standardní k jeho věku jsou pouze grafomotorické schopnosti.

Svého syna objednala do pedagogicko-psychologické poradny kvůli jeho školní zralosti a podle testů zjistila, že je nadaný. Mirek je však emocionálně a sociálně nezralý, a tak byla jeho školní docházka odložena. Jeho rozvoj v těchto oblastech se snaží podporovat, avšak na druhou stranu syna nechce dostat do úzkostné situace. *„Syn chodí na kroužek, kde mohu být přítomná i já. Potřebuje svůj bezpečný prostor doma. Na obou svých dětech vidím, jak se pomalu mění k lepšímu. Podpora psychologa je více než nutná. Dcera chodí na individuální kurz emoční inteligence a přemýšlím, že syn tam později bude docházet také.“* Informace matka vyhledává nejčastěji na internetových stránkách či ve skupině, kde jsem ji oslovila. Dále také spolupracuje se školou, kam dochází její dcera a snaží se pomáhat jak v jejím rozvoji, tak i v rozvoji ostatních nadaných dětí. *„Mám velké štěstí, předešlé vedení před nadanou dcerou zavíralo oči a nerespektovalo podporu z poradny.“*

Podle jejích slov vyzkoušela s dětmi více psychologů a málokterý jim byl schopen pomoci. Matka je nyní v kontaktu s paní psycholožkou, která úzce spolupracuje

s pedagogicko-psychologickou poradnou. *„Byla jsem zde s Mirkem na testech a s paní psycholožkou komunikujeme po emailu velmi přátelsky. Byla se také podívat na mé děti v prostředí, kde jsou vzdělávány, aby viděla, jak to zde funguje. Syna čeká přetestování před nástupem do školy a poté budeme přemýšlet o novém návrhu k jeho individuálnímu vzdělávacímu plánu.“* Pedagogicko-psychologická poradna zajistila příspěvek pro Mirkovo speciální vzdělávací pomůcky do mateřské školy. Zde mu zatím pořídili různé encyklopedie, hry a v brzké době mu byl přislíben také speciální tablet.

Matka se speciální třídou ve škole nesouhlasí: *„Myslím si, že je primárně nutný kontakt s ‚normálními‘ vrstevníky, protože si vzájemně mohou hodně dát. Ten by byl vhodný třeba ve formě kmenové třídy. Nemyslím, že by děti měly být pouze se sobě rovnými. Myslím si, že by jim to v konečném důsledku mohlo škodit.“* Podle jejího vyprávění jsem zjistila, že předešlé vedení školy nadání dcery nepodporovalo a dcera ze školy chodila nešťastná. Nyní se však situace zlepšuje a dceři se věnuje paní učitelka, která využívá efektivních alternativních vyučovacích metod zaměřené na program Začít spolu. *„Dcera je výkonnostně zaměřená a každá třída, která by jí šponovala, by jí škodila. Potřebuje se naučit relaxovat. Takže speciální třída v jiné škole nepřicházela v úvahu už jen díky fixaci na domácí prostředí.“* Také v mateřské škole, kam Mirek dochází, ho minulý rok vzdělávala paní učitelka, *„která tvrdila, že se musí otužovat, má se pochlapit a říct jí, co mu vadí a podobné nesmysly. Byl to těžký boj.“* Mirek má v současné době novou paní učitelku, která je chápatější a zná Mirkovo individuální potřeby. Matka mi pověděla, *„že velké potíže nastanou, když má nastoupit do mateřské školy po nemoci nebo je nějaká změna. Například bude divadlo, bude focení. Ten den se ráno hroutí, pláče, je zoufalý. Jakmile jej dostaneme do školky, uklidní se. Nejlepší systém je, když okamžitě dostane úkol a paní učitelka ho tím zabaví. I tak se rozpláče v polovině dopoledne.“* Mateřská škola pracuje s Mirkem na základě individuálního vzdělávacího plánu, který vytvořila poradna: *„Je tak pěkný, že mateřská škola neměla co dodat a čerpá hlavně z rad, které pečují o jeho psychickou rovnováhu.“*

Zrealizování rozhovoru s paní učitelkou z mateřské školy bylo však nemožné z důvodu její zaneprázdněnosti uskutečnit.

Zaujal mě také názor matky na dnešní společnost a její přístup ohledně problematiky nadaného dítěte: „Hodně učitelů netuší, o čem je řeč. Očekávají dítě s brýlemi, které mluví jako encyklopedie, má jedničky a nedělá chyby. Povědomí učitelů je však mizerné, na školách se o tomto tématu souvisleji neučí. Toto je nové téma, které ještě neprolomilo povědomí veřejnosti. Bohužel, i mnoho rodičů nechápe, že mají takové dítě a dlouho jim trvá, než si toto vůbec přiznají. Pak ale nechtějí obtěžovat paní učitelku. Což se dá pochopit, protože učitelé jsou přetížení. Nicméně takové dítě klidně může zlobit nebo se stáhne. Jako třeba i dcera, která se při plošné výuce sebepoškozuje, jak je pro ni frustrující.“

5 Diskuze

Při výzkumném šetření byly zjišťovány způsoby vzdělávání a výchovy nadaných dětí, zkušenosti a názory rodičů a učitelek na tuto problematiku a také charakteristické rysy nadaného dítěte. Byly vytvořeny výzkumné otázky ohledně těchto okruhů a odpovědi byly zjišťovány pomocí polostrukturovaného rozhovoru a metodou pozorování nadaného dítěte. Zjištěná data byla analyzována z hlediska pozitiv a rizik ve vzdělávání dětí.

Při metodě pozorování a prostřednictvím rozhovorů byly zjišťovány rysy nadání dítěte, které jsou pro něho charakteristické. Již v teoretické části byly zmíněny tyto projevy nadání a podle rozhovorů a pozorování dítěte potvrzeny. Potvrdilo se především to, že u každého dítěte s nadáním probíhá akcelerovaný vývoj v konkrétní oblasti. Každé má však jedinečnou osobnost s odlišnými mimořádnými schopnostmi, ačkoli některé rysy, které jsem pozorovala a zjišťovala o nich informace, měly děti velmi podobné. Nejčastější rys, který se projevoval u všech dětí, byl silný zájem o danou činnost a vnitřní motivace dítěte, pomocí které se projevuje další charakteristický znak, a to je vytrvalost v určité činnosti. V těchto případových studiích jevíly děti konkrétně zájem o zeměpis (jména států, jejich vlajky a hlavní města, jedno z dětí si pamatovalo i nejnámější hymny států), o anatomii lidského těla, o počítání s postupně zvyšující se náročností, řešení hlavolamů a jiných her na logické myšlení (např. šachy), psaní Morseovy abecedy atd. Jedno z dětí se samostatně učí hrát na hudební nástroje. Vytrvalost se projevovala tím, že většina dětí požadovala nové materiály, které se týkaly jejich zájmu (např. encyklopedie, pracovní listy, matematické brožury). Také se u nich projevil nadprůměrné kognitivní schopnosti a schopnosti podporující kreativní oblast. Potvrdilo se, že nadané dítě dokáže kreativně a originálně vymyslet různá řešení nebo možnosti tvorby v dané činnosti a poté je zrealizovat. Velmi dobře si rozumí se staršími dětmi a dospělými, jelikož se zabývají vážnějšími, k jeho věku neobvyklými tématy. Mají také odlišný smysl pro humor, více rozvinutou a pestrou fantazii než jejich vrstevníci. Tuto kreativitu podporuje jejich uvažování, vytrvalé soustředění a vynikající paměť. Prostřednictvím těchto kognitivních schopností jsou rozvinuté schopnosti v oblasti řeči, které se týkají především široké slovní zásoby a využívání rozmanitých slovních obrátů

ve svém slovním projevu. Tyto děti v předškolním věku jsou většinou považovány za nadané především v oblasti intelektové a jejich mimořádné schopnosti se projevovaly zvláště ve čtenářské gramotnosti a v matematických představách. Jedno dítě je zaměřené pouze na čtení, druhé na oblast matematickou a ostatním dětem se nadání projevuje ve více oblastech. Tři děti jsou nadané i v hudební oblasti, mají absolutní hudební sluch a cit pro rytmus. Pozitivum vidím v tom, že všímavostí blízkého okolí a učitelek v mateřské škole bylo nadání těchto dětí včas objeveno a diagnostikováno v pedagogicko-psychologické poradně. Výhodou je, když projevy nadání jsou viditelné, a tak je možné je co nejdříve zaregistrovat a rozvíjet. Rizikem může být nevědomost nebo nezájem rodičů a učitelek v mateřské škole o nadání dítěte, kdy rozvíjení schopností neprobíhá účelně. V budoucnosti by také mohlo být rizikem neustálé zvyšování nároků na dítě nepřiměřených k jeho věku ze strany rodičů i pedagogů.

Dále se zjišťovaly vývojové obtíže nebo oblasti, ve kterých nadané dítě naopak nevykazuje a potřebuje ji více rozvíjet. Jedna z nejtypičtějších oblastí, která byla upozorována jako slabší u všech dětí, byla oblast sociální. Každé dítě však projevovalo nedostatečný rozvoj v této sociální oblasti v odlišné individuální míře. Většina dětí byla stydlivější v cizím prostředí a citlivější na jeho adaptaci, a to i z důvodů úzkosti ze změn nebo nejistoty z nepochopených pravidel či situací. Jedno nadané dítě bylo nedostatečně emocionálně zralé, oproti ostatním dětem výrazně nesamostatné a vyžadovalo stále matky přítomnost při běžných činnostech v domácím i v cizím prostředí. U těchto dětí se vyskytl nerovnoměrný vývoj i v dalších jiných oblastech, a to především v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky. U dvou dětí se mi jejich matky svěřily, že se obávaly příznaků Aspergerova syndromu, které se podle Stehlíkové (2018) u dítěte projevují ve ztížené sociální interakci s lidmi a komunikaci s nimi. Na rozdíl od člověka s autismem má však až výrazně nadprůměrné intelektové schopnosti (Stehlíková, 2018). Nadání dětí mohou doprovázet různá onemocnění, například jedno sledované dítě trpí závažným onemocněním diabetes mellitus I. typu. Další vývojovou obtíž je sklon některých dětí k perfekcionismu. Také se u jednoho z těchto dětí projevil nedůvěřivý postoj k autoritě. U jiného dítěte se naopak projevovalo respektování každého pokynu od autority, i když se mu zdál nesmyslný. Většina těchto dětí mají také menší potřebu spánku z důvodu své produktivity a zvědavosti, jedno z těchto dětí má

naopak problémy se spánkem (noční můry, náměsíčnost). Pozitivní stránku, kterou jsem vyzorovala ohledně těchto obtíží, je především snaha rodičů nadaného dítěte a učitelek mu pomoci ve slaběji rozvinutých oblastech. Rizikem může být v budoucnosti přílišné respektování autority, jak tomu je u jedné případové studie (č. 4.). Dítě se bude nadále podřizovat pokynům i v navazujícím vzdělávání nebo při své práci v dospělosti, přestože v nich nebude vidět žádný smysl. U takového dítěte by byla potřeba upevňovat jeho sebepojetí a prosazování svých názorů. Dalším rizikem může být silná emoční nezralost dítěte jako u další případové studie (č.5), kdy dítě bude dlouhodobě závislé na blízké osobě a nebude schopno navázat kontakt s cizím člověkem. Do budoucna bude nutné posilovat u dítěte samostatnost a jeho důvěru v okolí i u něj samotného.

Byly zjišťovány vztahy lidí z blízkého okolí k dítěti a jejich postoj k jeho nadání. Všechny matky, se kterými jsem vedla rozhovor, mi sdělily, že lidé v blízkém okolí nadané dítěte podporují, jeho jedinečnost si uvědomují a nedostatečný rozvoj v určité oblasti se snaží posílit. Tři z těchto dětí mají sourozence a u dvou z nich bylo u jejich sourozenců potvrzeno a diagnostikováno nadání ve stejné oblasti. Rodiče těchto tří dětí podporují jejich pozitivní sourozenecké vztahy a vedou je k respektování druhého a vzájemné podpoře. Dvě nadané děti (případové studie č.1 a č.4) mají ke svým mladším sourozencům ochránářský vztah, navíc jedno z nich má komplexně kladný vztah k mladším dětem, rádo o ně pečuje a hraje si s nimi. Třetí nadané dítě (z případové studie č.5) má staršího sourozence, rovněž nadaného a mezi nimi často probíhá žárlivost a matka je musí usměrňovat. Pozitivní je, že blízké okolí dítěte je všímavé k jeho odlišnosti, účastní se na jeho rozvoji nadání a kladně přijímá jeho experimentování a zájem o náročnější témata a činnosti. Ve sledovaných případech se naštěstí neprojevil riziko, avšak by mohla nastat rivalita mezi sourozenci, pokud by byl přístup rodičů jiný a jedno dítě by bylo jimi upřednostňováno.

Spolupráce rodičů s mateřskou školou spočívala především v rozvoji sociální a emocionální oblasti, které považují rodiče a paní učitelky za nejdůležitější. Rodiče nechtějí své dítě přetěžovat a nutit do činností, které sám vykonávat nechce. Podle mého názoru a názoru učitelek je velmi důležitý všestranný rozvoj, a to jak rozvoj jeho nadprůměrných schopností, tak i ostatních schopností, kvůli kterým jsou jeho

dovednosti na slabší úrovni. Jde zde například o schopnosti v oblasti jemné motoriky. Zpozorovala jsem v jedné mateřské škole snahu paní učitelky podpořit rozvoj této oblasti u nadaného dítěte různými pracovními listy a cvičeními, které vypracovala v rámci spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou a daným plánem pedagogické podpory. U jiného dítěte spolupráce mezi mateřskou školou a pedagogicko-psychologickou poradnou spočívá v tom, že dítěti byly zajištěny speciální vzdělávací pomůcky (encyklopedie, tablet). Co se týká sociální oblasti, některé sledované děti je potřeba po příchodu do mateřské školy zaměstnat činnostmi z důvodu psychického napětí a neklidu. Jedna rodina nadaného dítěte spolupracuje více se speciální skupinou pro nadané děti než s mateřskou školou, jelikož ji považuje spíše jako prostředí, kam si dítě dochází pouze tři dny v týdnu hrát. Další rodina nadaného dítěte má negativní zkušenosti s vedením mateřské školy z důvodu odmítání pomoci a podpory nadaných dětí. Pozitivní stránka může být vnímána v podpoře učitelky mateřské školy, která se týká především sociální stránky dítěte, aby se děti cítily v tomto prostředí bezpečně a spokojeně. V rámci spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou může učitelka zjistit, jak podpořit rozvoj nadání dítěte. Rizikovou stránkou mohou být mateřské školy, které nejeví zájem o nadání dítěte a odmítají podporu v oblasti nadání.

Také jsem se setkala s poznatkou, že oblast, ve které dítě projevuje nadání, bude více podporována až na základní škole. Mateřské školy, kam tyto děti dochází, svými informacemi pomáhají společně s pedagogicko-psychologickou poradnou vytvořit lepší podmínky pro jejich navazující vzdělávání. Jednomu dítěti (případová studie č.5) byl dán odklad z důvodu emocionální nezralosti a vytvořen individuální vzdělávací plán s podporou druhého stupně. Dalšímu dítěti (případová studie č.3), které podstoupilo Woodcock-Johnson test v pedagogicko-psychologické poradně, byl vytvořen plán pedagogické podpory a po nástupu do základní školy mu bude zrealizováno klasické doporučení. Plán pedagogické podpory byl vytvořen pro dítě (případová studie č.2), kterému bylo diagnostikováno diabetes mellitus I. typu a je pravděpodobné, že v blízké době mu bude speciální plán přetvořen. Jednomu z těchto dětí (případová studie č.4) bylo diagnostikováno nadání v centru Filip a pokud bude docházet do základní školy s alternativním programem pro nadané děti, nebude podle matky potřeba speciálního vzdělávacího plánu. Pro dítě (případová studie č.1), které již nyní dochází do běžné

základní školy, byl vytvořen individuální vzdělávací plán, který je zaměřen na jeho dovednosti v matematické oblasti. Pozitivní stránkou je, že pedagogicko-psychologická poradna se snaží zajistit optimální podmínky pro rozvoj nadání dítěte a jeho navazující vzdělávání. Spolupracuje s rodiči a mateřskou školou, vzájemně sdílí své informace o vývoji nadání dítěte. Rizikem je odmítání spolupráce mateřské školy nebo rodičů nadaného dítěte.

Co se týká názorů rodičů na vzdělávání svých dětí v separované speciální třídě pro nadané děti, byly z velké části negativní. Podle nich separování nadaných dětí od běžného vyučování a vrstevníků se standardními výkony může mít spoustu nevýhod. Může to u těchto dětí vytvořit pocit odlišnosti od ostatních standardních vrstevníků a pocit vyčlenění. Jedna matka nadaného dítěte se k tomuto tématu vyjádřila tak, že nadané děti je potřeba začleňovat do běžných sociálních skupin. Pokud je budeme oddělovat od těchto kolektivů, může to mít následky pro jeho další sociální integraci v navazujícím vzdělávání nebo i v jeho dospělosti při pracovním procesu. Rodiče vyhledávají školy, které mají možnost vzdělávat děti alternativními vyučovacími metodami a umožní se nadanému dítěti speciálně věnovat v oblasti, ve které vyniká. Například v jednotlivém předmětu nebo ve spolupráci samotné paní učitelky, která dítěti připraví specifické činnosti přiměřené k jeho schopnostem a bude využívat optimální přístup k podpoře a rozvoji jeho nadání. Některé matky však upřednostňují známé standardní základní školy, jelikož jsou blízko jejich domova a nadané dítě bude ve třídě s dětmi, které docházely do stejné mateřské školy. Pozitivní stránkou seskupování nadaných dětí do speciálních tříd či škol je dobrá připravenost učitele na alternativní výuku a zaměřenost na oblast, ve které dítě vyniká. Rizikem je pocit odlišnosti a vyčlenění ze skupiny standardních vrstevníků. Naopak v běžných základních školách je velké pozitivum začlenění se do běžných sociálních skupin a příprava na jeho budoucí život ve standardní společnosti, avšak rizikem může být netečný přístup ze strany učitele a jeho nedostatečná podpora v rozvoji nadání dítěte.

Bylo zjištěno, že pedagogové, se kterými jsem vedla rozhovor, vnímají nadané dítě v předškolním věku jako dítě s akcelerovaným vývojem a určitými nadprůměrnými schopnostmi. Některé paní učitelky věděly, že u těchto dětí se může vyskytnout i určitý

nedostatek v rozvoji konkrétní oblasti nebo dokonce i určitý handicap, kvůli kterému je dítě znevýhodněné v prostředí mateřské školy a potřebuje jistá podpůrná opatření. Podle slov matek těchto dětí se však mnoho učitelů zatím v této problematice nevyzná, a proto v málokteré mateřské škole dokážou poskytnout vhodné alternativní metodické přístupy ve vyučování, aby se nadání těchto dětí rozvíjelo a tím podporovalo budoucí výkony dítěte. Na druhou stranu podle rozhovoru s psychologkou z pedagogicko-psychologické poradny (pozn. autorky: osobní rozhovor uskutečněný dne 13.2. 2019) první návštěvy nadaných dětí u ní a žádosti o diagnostiku byly často z podnětu paní učitelek z mateřských škol, které si všimly neobyčejných schopností dětí a poslaly je s rodiči do poradny. To se potvrdilo i v jedné z případových studií (č. 4), kdy matku upozornila paní učitelka z mateřské školy na nadání dítěte, jelikož měla sama nadaného vnuka. V mateřských školách se podle mého názoru toto téma tolik zatím neřeší jako na základních školách a vyšších stupních, jelikož v předškolním období dítěte ještě není nadání tak výrazné. V teoretických východiscích práce se hovoří o tzv. latentním nadání v předškolním věku, kdy se většinou jedná o mimořádný potenciál, který předurčuje jistou pravděpodobnost podávání nadprůměrných výkonů, až bude dítě starší. V mateřské škole se nadané dítě pozná především viditelným projevem, kterého si učitelky všimly při činnosti. Například z těchto případových studií to bylo zaujetí dítěte v listování encyklopediemi a čtení si v nich, diskutování o neobvyklých tématech, počítání složitějších příkladů nebo vyspělejší verbální vyjadřování. Mnoho nadaných dětí však není v předškolním období identifikováno, jelikož své nadání navenek neprojevují. Učitelky si mohou všimnout naopak určitého problému, který se objevil ve vývoji dítěte a projevuje se výrazněji než samotné nadání. Avšak nadané dítě již v tomto období potřebuje optimální přístup a podporu v rozvoji jeho individuálních schopností, aby se nadání projevilo a jeho předpoklady nebyly potlačeny. Většina matek v rodinném prostředí i učitelek v mateřské škole, které mají ve své třídě dítě s projevy nadání, si vyhledávají potřebné důležité informace o nadaných dětech. Jako nejčastější zdroje matky i učitelky uváděly odborné knihy, internetové stránky nebo informace z pedagogicko-psychologické poradny. Rodiče se snaží podpořit rozvoj nadání tím, že mu poskytují různé materiály, které souvisí s jeho zájmem (např. encyklopedie, pracovní listy), diskutují s ním o tématech, které ho zajímají a společně se chtějí o něm dozvědět víc (např. společné sledování dokumentů, navštěvování muzeí...).

Závěr

Bakalářská práce *Nadané dítě v předškolním věku* seznamuje s problematikou vzdělávání a výchovy nadaných dětí. Teoretická část je zaměřena na poznatky o vývoji zájmu o nadané děti, přístupy k této problematice, a hlavně na pojetí nadání od různých autorů. Dále se zabývá konkrétněji rozdílem mezi standardním předškolním dítětem a nadaným předškolním dítětem, konkrétními projevy nadání a problémy, které se mohou ve vývoji těchto dětí objevit. Dále je zde zmíněno začleňování nadaného dítěte do společnosti, metody pro vyhledávání této populace, její vzdělávání a vzájemná spolupráce mezi rodiči, pedagogy mateřských škol a poradenským zařízením. Praktická část obsahuje pět případových studií nadaných dětí, které byly vytvořeny pomocí polostrukturovaných rozhovorů s rodiči nadaných dětí a učitelkami z mateřských škol. Také byla u dvou nadaných dětí uplatněna metoda pozorování nadaného dítěte v prostředí mateřské školy. Tato část se zabývá především vzděláváním nadaného dítěte, jeho charakteristickými projevy v chování a případnými problémy ve vývoji a vzdělávání.

Hlavním záměrem bakalářské práce bylo upřesnit obraz předškolního dítěte s projevy nadání, odkrýt pozitiva a rizika v jeho výchově a vzdělávání v prostředí mateřské školy a v rodinném prostředí. Zajímaly mě přístupy pedagogů a rodičů k výchově a vzdělávání těchto dětí a to, zdali mají nadané děti dostatek podpory pro rozvoj jejich nadprůměrných schopností.

V případových studiích jsem zjistila a potvrdila charakteristické projevy nadání dítěte. Ty v určité době vedly k diagnostikování nadání školským poradenským zařízením a zároveň si v obou prostředích vyžadovaly specifické přístupy. Prostřednictvím rozhovorů byl zjišťován přehled účastníků o této problematice a jejich poznatky o vývoji nadaného dítěte a jeho vzdělávání, spolupráce rodičů s mateřskou školou a pedagogicko-psychologickou poradnou a zdali na základě této spolupráce byl vytvořen speciální vzdělávací plán pro nadané dítě. Zabývala jsem se vzájemným vztahem nadaných dětí a vrstevníků i dospělých. Zajímal mě také názor rodičů na seskupování nadaných dětí do speciálních tříd či škol pro nadané.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

CAMPBELL, James R, 2001. *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál. ISBN 80-7178-516-4.

FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ, 2007. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-297-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.

HŘÍBKOVÁ, Lenka, 2009. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, Lenka, 2003. Nadané dítě v předškolním věku, jeho vyhledávání a rozvíjení. In: GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, s. 147-160. ISBN 80-7178-799-X.

MICHALOVÁ, Zdeňka, 2012. *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0182-3.

PACHOLÍK, Viktor a kol., 2015. *Specifika edukace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7454-566-5.

PORTEŠOVÁ, Šárka, 2009. Vzdělávání mimořádně nadaných žáků. In: PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*, s. 471-477. Praha: Portál.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-252-1.

STEHLÍKOVÁ, Monika, 2018. *Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0512-0.

STOPPARD, Miriam, 1992. *Otestujte své dítě, aneb, Jak objevit a rozvíjet schopnosti svého dítěte*. Martin: Neografie. ISBN 80-85186-49-7.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

Elektronické zdroje

HAVIGEROVÁ, M. Jana, 2015. Lexikální původ, význam a synonyma pojmu nadání. *Svět nadání: časopis o nadání a nadaných* [online]. Praha: Národní institut pro další vzdělávání. 1, s. 12-25 [cit. 8.12.2018]. ISSN 1805-7217. Dostupné z: http://talentovani.cz/documents/10157/226403/Lexikalni_puvod_pojmu_nadani.pdf/07bddf83-0b62-4f82-9a7b-6c815f33ba35

Dokumenty (vyhlášky a zákony)

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.[online].[cit.12.10.2018].Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27#cast4>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.[online].[cit.12.03.2019].Dostupné z:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#cast3>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru určené rodičům

Příloha č. 2: Otázky rozhovoru určené učitelkám

Příloha č. 3: Ukázka rozhovoru s matkou

Příloha č. 4: Ukázka rozhovoru s paní učitelkou

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru určené rodičům

1. Jaké to je mít nadané dítě doma? Vidíte rozdíl mezi ním a jeho sourozenci?
2. Kdy jste poprvé zaregistrovala nadání dítěte? A při jaké činnosti?
3. V jaké oblasti je dítě nadané?
4. Podle čeho jste zjistila, že je dítě nadané v určité oblasti?
5. Vidíte nějaký rozdíl mezi ním a ostatními dětmi, jeho vrstevníky?
6. Jaký vztah má k němu jeho blízké okolí? Jak vnímají jeho nadání?
7. Má vaše nadané dítě sourozence? Pokud ano, jaký má s nimi vztah?
8. Co je naopak jeho slabou stránkou? Vnímáte, že by měl i nějakou slabou stránku?
9. Jak podporujete a rozvíjíte jeho nadání?
10. Vyhledáváte si informace, jak jeho nadání rozvíjet? Kde?
11. Jaké aktivity vyhledává ve volném čase? Které naopak nevyhledává? S čím si nejraději doma hraje?
12. Spolupracujete s pedagogicko-psychologickou poradnou? Jak vaše spolupráce probíhá a v čem spočívá?
13. Kdyby byla možnost speciální třídy pro nadané děti, dala byste tam své dítě radši než do běžné třídy?

Příloha č. 2: Otázky rozhovoru určené učitelkám

1. Jaké to je mít nadané dítě ve třídě? Je to obohacující nebo naopak problémové?
2. Kdy jste poprvé zaregistrovala nadání dítěte?
3. Podle čeho jste poznala, že je dítě nadané v určité oblasti?
4. Čím se liší od ostatních dětí ve třídě?
5. Jak ostatní jeho vrstevníci vnímají jeho nadání?
6. Jaký je jeho vztah s vrstevníky? S vámi – učitelkou?
7. Vnímáte, že by měl i nějakou slabou stránku, která se projevuje v MŠ při činnostech?
8. Jaké aktivity ve třídě vyhledává? S čím si nejraději hraje? Které naopak nevyhledává?
9. Jak podporujete a rozvíjíte jeho schopnosti?
10. Vyhledáváte si informace, jak jeho nadání rozvíjet? Kde?
11. Jak probíhá spolupráce s rodiči a s pedagogicko-psychologickou poradnou? V čem spočívá?

Příloha č. 3: Ukázka rozhovoru s matkou

Případová studie č. 1

1. Jaké to je mít nadané dítě doma? Vidíte rozdíl mezi ním a jeho sourozenci?

„Jako rodič tyto odlišnosti tolik nevnímám. Vývoj Adamovo tříletého bratra probíhá standardně v normě. V jeho letech již Adam počítal složité příklady a hrál si například tím způsobem, že rovnal auta do řady. Adamův bratr o takové činnosti nejeví zájem.“

2. Kdy jste poprvé zaregistrovala nadání dítěte? A při jaké činnosti?

„Pamatuji si, že kolem roku měl zájem o skládání puzzlí o šesti dílech. Ve dvou a půl letech začal počítat těžší příklady. Jeho schopností v oblasti matematických představ jsem si začala všimnout tehdy, když se začala projevovat jeho pečlivost a smysl pro pořádek. Například když jsem mu koupila bonbony, vysypal si je na zem a začal je řadit podle barev. Nebo když chodíme společně nakupovat do obchodu, kontroluje regály, zdali jsou výrobky vedle sebe správně seřazeny a když bylo mezi stejným výrobkem prázdné místo, ihned vyplnil ten prázdný prostor.“

O jaké činnosti se zajímá nyní?

„Zajímá se především o sport, rád sleduje v televizi výsledky a čísla při fotbalovém zápase. Například si doteď pamatuje z mistrovství světa, kdo proti komu prohrál a o kolik. Také ho hodně zajímá zeměpis, pamatuje si vlajky a jejich státy.“

3. V jaké oblasti je dítě nadané?

„Především v matematické oblasti, a i jeho kognitivní schopnosti jsou nadprůměrné.“

4. Podle čeho jste zjistila, že je dítě nadané v určité oblasti?

„Pomohli mi se na synovo nadání zaměřit příbuzní, do té doby jsem jeho schopnosti vnímala jako výborné, zatímco oni hned poznali, že se jedná o nadané dítě. Poté jsem zašla s Adamem do pedagogicko-psychologické poradny a začala s ní spolupracovat.“

5. Vidíte nějaký rozdíl mezi ním a ostatními dětmi, jeho vrstevníky?

„Svým kamarádům pomáhá s počítáním. Zde vidím, že je velmi napřed. Adam se velmi dobře vyzná už i v hodinách, avšak žádný jeho kamarád mu nerozumí, když mu například poví: ‚Sejdeme se za deset minut‘. Také se naučil rychle orientovat v měsících.“

Rozumí si váš syn i se staršími dětmi?

„Ano, rozumí. Vyhledává například přítomnost svých starších bratranců a sestřenic, když si chce s někým pohovořit o náročnějším tématu, o který se jeho vrstevníci nezajímají.“

6. Jaký vztah má k němu jeho blízké okolí? Jak vnímají jeho nadání?

„Vztahy jsou v naší rodině dobré. Příbuzní vnímají Adama jako šikovného chlapce, rádi se mu věnují a diskutují s ním.“

7. Má vaše nadané dítě sourozence? Pokud ano, jaký má s nimi vztah?

„Adam má tříletého bratra a mají mezi sebou velmi dobrý vztah. Tráví spolu každý den a nedokážou od sebe být dlouho odloučení.“

Jak se Adam ke svému bratrovi chová?

„Jelikož je Adam starší, hodně svému mladšímu bratrovi pomáhá a stará se o něho. Občas mezi sebou mají menší konflikty, avšak většinou to je kvůli tomu, že Adam nedokáže pochopit, že některým věcem ještě jeho mladší bratr nerozumí.“

8. Co je naopak jeho slabou stránkou? Vnímáte, že by měl i nějakou slabou stránku?

„Co se týká emoční stránky, je velmi citlivý, někdy až přecitlivělý. Dále nemá rád změny, těžce nese prohry, křivdy nebo když někdo ve hře podvádí. Také je dost nerozhodný.“

Jaké změny byly pro vašeho syna těžké?

„Například si těžce zvyká na nové prostředí, nové lidi. Když se stalo v mateřské škole, že onemocněla ve třídě paní učitelka a zastoupila ji jiná, vyvolalo to v Adamovi úzkost.“

Víte ještě o jiné oblasti, která je potřeba rozvíjet?

„Ano. Víím, že je potřeba ještě zapracovat na jeho jemné motorice. Při počítání už zvládá zapsat správná čísla, ačkoli takovým svým zvláštním rukopisem. Například číslo devět vytvoří tak, že nejdříve nakreslí kruh a za ním delší čáru.“

9. Jak podporujete a rozvíjíte jeho nadání?

„Přirozeně jeho schopnosti rozvíjíme, sám chtěl koupit pracovní listy s matematikou nebo knížku ‚Matematika pod polštářem‘, která je jeho nejoblíbenější a neustále nás žádá, abychom řešili úlohy s ním a předčítali mu je. Dokud ho to baví, tak ho v tom budeme podporovat.“

10. Vyhledáváte si informace, jak jeho nadání rozvíjet? Kde?

„Informace zjišťuji především prostřednictvím pedagogicko-psychologické poradny. Zpočátku jsem si však vyhledávala informace o vývoji dítěte s Aspergerovým syndromem, jelikož jsem se chvíli obávala, že Adam má jisté rysy této poruchy, ale naštěstí se to v poradně neprokázalo.“

11. Jaké aktivity vyhledává ve volném čase? Které naopak nevyhledává? S čím si nejraději doma hraje?

„Velmi rád sportuje, hraje fotbal a jezdí s námi na kole, kde na svém tachometru pozoruje, kolik již ujel a sám si ho nastavuje. Dále sleduje v televizi pořad ‚Číslovánky‘.“

12. Spolupracujete s pedagogicko-psychologickou poradnou? Jak vaše spolupráce probíhá a v čem spočívá?

„Od konce léta minulého roku jsme s poradnou více v kontaktu a docházíme do ní pravidelněji. Zde nám pomůžou vytvořit individuální vzdělávací plán do základní školy. Řešila jsem s nimi, zda jeho vstup do školy nemám odložit ještě o rok, jelikož se narodil až v srpnu.“

Domlouváte se již s paní učitelkou ze základní školy, v čem bude spočívat její spolupráce?

„Nyní řešíme, jaké bude pro Adama paní učitelka na základní škole vytvářet individuální činnosti pro předmět matematika, jelikož by ho začátky počítání nebavily. Umí už i násobit, sčítat a odečítat složitější příklady.“

13. Kdyby byla možnost speciální třídy pro nadané děti, dala byste tam své dítě radši než do běžné třídy?

„Myslím, že úplnou speciální školu bych si pro něj asi nepřála. Jsem ráda, že nastoupí do běžné školy s dětmi, které už zná z mateřské školy. Jeho emoční stránka a adaptace je pro mě důležitější. Ale kdyby existovala poblíž škola, ve které by byla matematická třída, která by se specializovala na tyto děti, nebylo by to špatné.“

Příloha č. 4: Ukázka rozhovoru s paní učitelkou

Případová studie č. 1

1. Jaké to je mít nadané dítě ve třídě? Je to obohacující nebo naopak problémové?

„Je to především obohacující.“

V čem?

„Umí originálně odpovědět na neobvyklé otázky. Vnímám ho jako nekonfliktního chlapce, který mi je vždy velmi nápomocný při společných činnostech ve třídě.“

2. Kdy jste poprvé zaregistrovala nadání dítěte?

„Když nastoupil do mateřské školy, byl velmi ostýchavý a chvíli trvalo, než se otevřel. Až když se začal zapojovat do činností, poznala jsem, že je nadaný v počítání.“

V kolika letech se jeho nadání projevilo?

„Kolem tří let. Dokázal například spočítat všechny děti i s učitelkami ve třídě.“

Matka Adama se vám nesvěřila o jeho schopnostech?

„Nezveličovala to.“

3. Podle čeho jste poznala, že je dítě nadané v určité oblasti?

„Poznala jsem to při společných činnostech, ve kterých jsme s dětmi počítali. Adam dokázal správně vyřešit příklad a popsat postup, jak ho vypočítal. Je schopen vyřešit i těžší příklady, které počítají děti na základní škole. Jedná se o sčítání a odečítání dvojciferných čísel, násobení a dělení čísel do sta.“

Vyniká ještě v jiných dovednostech?

„Velmi dobře si věci pamatuje. Své výtvary kreslí do detailů, má velmi rozmanitou představivost.“

4. Čím se liší od ostatních dětí ve třídě?

„Odlišnosti vnímám především v jeho samostatnosti, dokáže si vystačit v činnosti sám. Jedná s ostatními vrstevníky velmi rozumně. Při hrách klade důraz na dodržování pravidel a když je některé z dětí nedodržuje, napomene ho a zdůvodní, proč se má dané pravidlo dodržovat. Také dokáže uvést a vysvětlit důvody svého rozhodnutí, proč se zrovna takto zachoval.“

Jaké je jeho slovní vyjadřování?

„Jeho slovní zásoba je hodně bohatá, vždy mě překvapil neobvyklým slovem, u kterého znal i jeho význam. Například v jeho čtyřech letech již věděl, co znamená slovo ‚jez‘.“

5. Jak ostatní jeho vrstevníci vnímají jeho nadání?

„Děti Adama a jeho schopnosti uznávají. Vždy zaujatě poslouchají jeho poznatky o pravidlech nebo správném postupu při řešení příkladů.“

6. Jaký je jeho vztah s vrstevníky? S vámi – učitelkou?

„Se všemi dětmi má dobré vztahy, neprobíhají mezi ním a jeho vrstevníky žádné vážné konflikty. Ke mně je vždy zdvořilý a slušný. Vždy mě nechá domluvit a neskáče do řeči.“

7. Vnímáte, že by měl i nějakou slabou stránku, která se projevuje v MŠ při činnostech?

„Adam je velmi citlivý. Na začátku jeho docházky do mateřské školy měl obtíže s adaptací na nové prostředí mateřské školy a byl velmi stydlivý a introvertní. Doteď si všímám, že má menší nedůvěřivý postoj k cizím osobám.“

8. Jaké aktivity ve třídě vyhledává? S čím si nejraději hraje? Které naopak nevyhledává?

„Jak už jsem říkala, dokáže si vystačit v činnosti sám, a tak například upřednostňuje kreslení nebo si sám staví z kostek. Zapojuje se však i do společenských her a spolupracuje se svými vrstevníky.“

9. Jak podporujete a rozvíjíte jeho schopnosti?

„Adam má stanovený IVP, se kterým se bude pracovat až na jeho základní škole. My se zde hlavně snažíme o to, aby tu byl Adam spokojený a rozvíjel se všestranně.“

10. Vyhledáváte si informace, jak jeho nadání rozvíjet? Kde?

„Nevyhledávám. Informuji se pouze od rodičů Adama a pedagogicko-psychologické poradny, co je podle nich potřeba dále rozvíjet.“

11. Jak probíhá spolupráce s rodiči a s pedagogicko-psychologickou poradnou? V čem spočívá?

„Předávám poradně informace o tom, jak zde Adam pracuje při činnostech a využívá v nich své dovednosti. Rodiče také informuji o tom, jak probíhá jeho celkový všestranný rozvoj v mateřské škole.“

